

Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

περίοδος Δ' | τεύχος 148 | Οκτώβριος 2020

Οκτώβριος

ΟΧΙ στον Φασισμό και τον Ναζισμό

τεύχος 148
Οκτώβριος 2020

περιεχόμενα

Έκθεση: Όλες οι τέχνες για τον Καραγκιόζη	3
Η Αλβανία κι η Κατοχή μέσα από τις σελίδες των λαϊκών οικογενειακών περιοδικών	7
Ο Άγιος Δημήτριος ο Λουμπαρδιάρης «Ο Μπομπαρδιστής»	14
Αποχαιρετώντας τον Γιώργο Α. Ιδαλία	18
Η καρπαζιά του Καραγκιόζη: Την λογοκρίνουμε ή την αποδεχόμαστε;	22
Ποιήματα για τον Καραγκιόζη μας	24
Ο Καραγκιόζης στην Αντίσταση	25
Ο Ντούμπας έχει κέφια	27

εξώφυλλο: Ζωγραφιά του Νικόλα Κούλελη

Ο Καραγκιόζης μας

Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση
του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

Συντακτική επιτροπή

Σωκράτης Κοτσορές
Τάσος Κούζαρος
Δημήτρης (Τάκης) Κωστιδάκης
Ιάσωνας Μελισσηνός
Κ. Ψυχραιμίας

Επιμέλεια κειμένων: Τάσος Κούζαρος

Σελιδοποίηση: Σωκράτης Κοτσορές

επικοινωνία

okaragkiozismas@gmail.com

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1925

Τζωρτζ 6, Αθήνα 10677

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Πάνος Καπετανίδης 210 4616664 - 6977357493

Δημήτρης (Τάκης) Κωστιδάκης 6942013881

www.karagkiozis.com

e-mail: somateiokaragkiozh@gmail.com

Ο Καραγκιόζης του Νικόλα Τζιβελει από χαρτόνι για τις ανάγκες των παραστάσεων της ομάδας Οθόνιον του ΤΘΣ

Ο Οκτώβρης του «ΟΧΙ»...

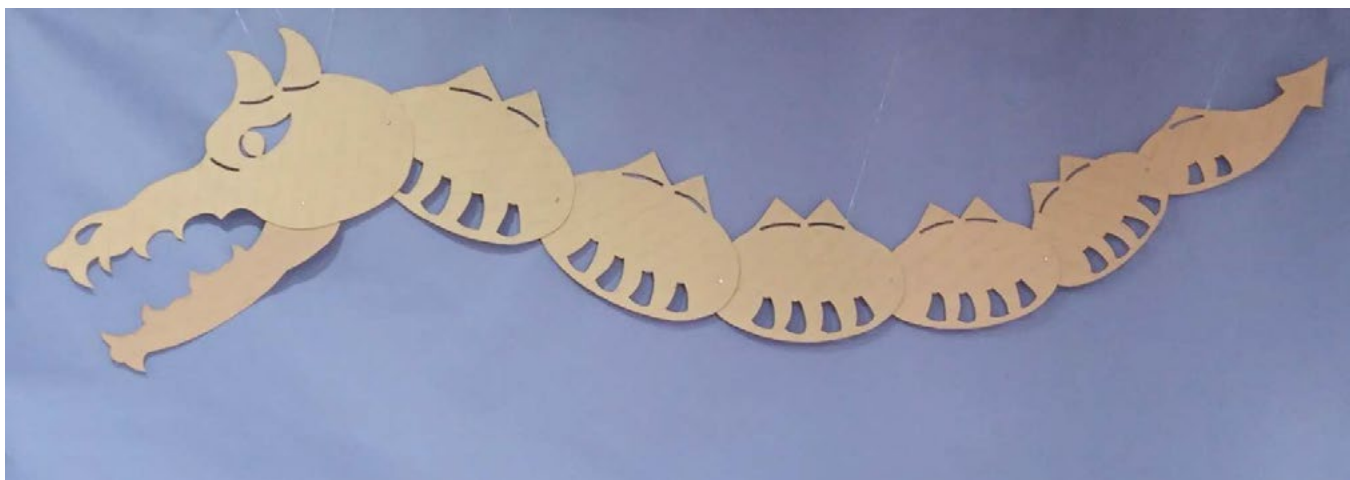
Πολυαγαπημένοι μας φίλοι και συνάδελφοι και τούτο τον Οκτώβρη βρισκόμαστε κοντά σας, «Και πάντα σε απόσταση υγειονομικής ασφάλειας» με πολύ ενδιαφέροντα θέματα που αφορούν άγνωστες πτυχές της ιστορίας του θεάτρου σκιών αλλά καλύπτουν και τις ιστορικές επετείους που εορτάζουμε το 10^ο μήνα του έτους χωρίς να παραλείπουμε την απόδοση τιμής και σε παλαιμάχους καραγκιοζοπαίχτες οι οποίοι δεν είναι δυστυχώς πια κοντά μας. Για μια ακόμη φορά, σας ευχόμαστε καλή ανάγνωση και περιμένουμε πάντα τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις σας και προπάντων τη συμμετοχή σας με άρθρα, φωτογραφίες και ζωγραφικά σας έργα για τον εμπλουτισμό της ύλης του περιοδικού μας.

Με τους θερμότερους χαιρετισμούς μας,

Η Συντακτική επιτροπή

Η έκθεση «Όλες οι τέχνες για τον Καραγκιόζη»

του Απόστολου Δομτζίδα
Καραγκιοζοπαίκτη-Εκπαιδευτικού

Οι εποχές που ζούμε είναι πρωτόγνωρες. Το καταραμένο φίδι του κορωνοϊού σάρωσε την οικονομική και πολιτισμική ζωή του τόπου οδηγώντας τους καλλιτέχνες σε αργία. Η τέχνη όμως δεν είναι μια απλή εργασία αλλά η μέγιστη ανάγκη έκφρασης και αυτήν δεν μπορεί να τη σταματήσει καμία πανδημία.

Η αδυναμία υλοποίησης παραστάσεων, μας οδήγησε να βρούμε άλλους τρόπους να επικοινωνήσουμε με το κοινό μας. Ένας από αυτούς ήταν η παρουσίαση της διαδικτυακής εκπομπής **«Τα Καραγκιοζιλίκια»**, η οποία την περίοδο της καραντίνας συμπλήρωσε τα πενήντα καθημερινά επεισόδια. Ο δεύτερος τρόπος ήταν η υλοποίηση μιας δράσης, η οποία θα μας έφερνε σε επαφή με το κοινό, ικανοποιώντας τα περιοριστικά μέτρα που έχουν επιβληθεί.

Έχοντας στο νου τα παραπάνω δημιουργήσαμε την έκθεση «Όλες οι τέχνες για τον Καραγκιόζη», αποτέλεσμα πολύχρονης και ομαδικής εργασίας. Η έκθεση ξεκίνησε στις 30 Αυγούστου, στην Ξάνθη, στο πανέμορφο κτίριο του **Λυκείου των Ελληνίδων** που βρίσκεται στην παλιά πόλη.

Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό η έκθεση θα διαρκούσε δύο εβδομάδες, μα η μεγάλη επιτυχία της μας οδήγησε στην παράτασή της για δύο εβδομάδες ακόμη, έως και τις 27 Σεπτεμβρίου. Κατά τη διάρκειά της πολλοί ήταν οι επισκέπτες από την

Ξάνθη και όλη τη Βόρεια Ελλάδα. Τα τοπικά αλλά και τα εθνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης αγκάλιασαν την έκθεση και την παρουσίασαν με εκτενή αφιερώματα σε έντυπα, ραδιόφωνα και διαδικτυο.

Ξεκινώντας τον σχεδιασμό με τη **Νατάσα Μιχαηλίδου**, μουσειολόγο, επιμελήτρια της έκθεσης και βοηθό σκηνης στον θίασο σκιών «Τα παραμύθια του Καραγκιόζη», σκεφτήκαμε ότι έπρεπε να κάνουμε κάτι διαφορετικό. Θέλαμε η έκθεση να μην αποτελεί μια απλή παράθεση φιγούρων, σκηνικών και εργαλείων του θεάτρου σκιών.

Επιθυμούσαμε να προβάλουμε την εργασία όλων αυτών των χρόνων, μα ταυτόχρονα να παρουσιάσουμε και τη δουλειά των συνεργατών μας. Όλων των ανθρώπων που αυτά τα χρόνια είναι κοντά μας, μας στηρίζουν και τους στηρίζουμε. Έτσι η έκθεση είχε ως σκοπό να αναδείξει όχι μόνο το θέατρο σκιών μα και τις τέχνες που έχουν συνομιλήσει με τον καμπούρη ήρωά του. Ποιες όμως είναι «όλες οι τέχνες για τον Καραγκιόζη»;

Ζωγραφική

Η ζωγραφική πάντα υπήρξε ένα από τα βασικά καλλιτεχνικά εργαλεία στο θέατρο σκιών με τις ζωγραφιστές φιγούρες, τα σκηνικά, τις αφίσες. Ο καραγκιοζοπαίκτης, εκτός των άλλων, είναι ένας λαϊκός ζωγράφος, που αξιοποιεί την παράδοση αλλά και την προσωπική του τεχνοτροπία στο σχέδιο και

την επιλογή των χρωμάτων. Μεγάλοι ζωγράφοι όπως ο Γιάννης Τσαρούχης, ο Νίκος Εγγονόπουλος, ο Γιώργος Σικελιώτης, ο Αλέκος Φασιανός και πολλοί άλλοι απέδωσαν ή ενσωμάτωσαν στους πίνακές τους μορφικά στοιχεία του θεάτρου σκιών.

Η **Γαρυφαλιά Μπαρή**, αυτοδίδακτη ζωγράφος, με τεχνοτροπία που είναι σαν να συνομιλεί με τη ναΐφ ζωγραφική και τον πουαντιγισμό, αποδίδει με τη ματιά της ιστορίες και θέματα εμπνευσμένα απ' τη λαϊκή μας παράδοση.

Η γνωριμία της ζωγράφου με τον θίασο σκιών «Τα παραμύθια του Καραγκιόζη» αποτέλεσε την αφορμή για την προσθήκη της Γαρυφαλιάς Μπαρή στους ζωγράφους που βούτηξαν το πινέλο τους στο νεοελληνικό θέατρο σκιών. Η συμμετοχή της ζωγράφου στην έκθεση «Όλες οι τέχνες για τον Καραγκιόζη» αποτελούνταν από εννιά ελαιογραφίες.

Γλυπτική

Όπως η σχέση του Καραγκιόζη είναι συνδεδεμένη με τη ζωγραφική, έτσι και η ιστορία του θεάτρου σκιών είναι συνδεδεμένη με την Ήπειρο. Οι ηπειρώτες τεχνίτες έδωσαν στο θέατρο σκιών τη νεοελληνική του ταυτότητα με νέες φιγούρες και παραστάσεις, όπως ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο Φίδι.

Πάλι στην Ήπειρο, στο Ελληνικό Ιωαννίνων, ο θιάσός μας άνοιξε μια νέα σελίδα στο ελληνικό θέατρο σκιών. Ο Καραγκιόζης, ο γνήσιος εκπρόσωπος

της λαϊκής ψυχής, υψώθηκε στις 12 Αυγούστου 2020 σε μεταλλική φιγούρα ύψους 3 μέτρων στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης «Θεόδωρος Παπαγιάννης».

Στην είσοδο του Μουσείου ο παγκοσμίου φήμης Έλληνας γλύπτης **Θεόδωρος Παπαγιάννης** τοποθέτησε τη φιγούρα του Καραγκιόζη, σε σχέδιό μου. Στην έκθεση, στο Λύκειο των Ελληνίδων Ξάνθης, η φωτογραφική απεικόνιση της μεταλλικής φιγούρας σε φυσικό μέγεθος ήταν τοποθετημένη σε περίοπτη θέση.

Η ύψωση του Καραγκιόζη, σε μεταλλική φιγούρα στην Ήπειρο, αποτελεί το πρώτο βήμα για την υλοποίηση της πρότασής μας για την τοποθέτηση μεταλλικών συνθέσεων Καραγκιόζη σε επτά πόλεις της Ελλάδος. Η πρόταση «**Γλυπτές Συνθέσεις Καραγκιόζη**» κατατέθηκε στην επιτροπή «Ελλάδα 2021» και έτυχε θερμής υποδοχής και από το κοινό που τη στήριξε υπογράφοντας σε σχετικό βιβλίο στην έκθεση.

Σκοπός της πρότασης είναι να φέρει ξανά στο προσκήνιο και μάλιστα στον δημόσιο χώρο τις αξίες που εμπεριέχει το θέατρο σκιών, καθώς και έναν διάλογο και μια παιδευτική αναγέννηση τόσο για ενήλικες όσο και για παιδιά με βάση την δημόσια τέχνη και το πανάρχαιο παιχνίδι φωτός και σιάς.

Φωτογραφία

Αυτό το παιχνίδι βέβαια δεν αποτελεί μοναδικό προνόμιο του θεάτρου σκιών. Και στον σκοτεινό θάλαμο της φωτογραφίας αυτό το παιχνίδι μετουσιώθηκε σε τέχνη.

Ερασιτέχνες και επαγγελματίες φωτογράφοι φιλοξενήθηκαν στην έκθεσή μας με φωτογραφίες πίσω αλλά και μπροστά από τον μπερντέ μας, που αποτύπωσαν στιγμιότυπα από τις περιοδείες μας απ' την Ορεστιάδα ως τη Μονεμβασιά και από την Έδεσσα ως την Ζάκυνθο.

Ανάμεσά τους αυτές του **Χρίστου Σιμάτου**, από την περσινή συμμετοχή μας στο Διεθνές Φεστιβάλ Καστελλορίζου «Πέρα απ' τα Σύνορα».

Θεάματα

Ακόμα μια τέχνη που είχε τη θέση της στην έκθεση ήταν αυτή του κινηματογράφου. Άλλωστε, ο ελληνικός κινηματογράφος είναι κι αυτός έντονα συνδεδεμένος με το θέατρο του Καραγκιόζη. Οι Έλληνες ηθοποιοί, της εποχής των ασπρόμαυρων ταινιών, γαλουχήθηκαν με τον Καραγκιόζη. Οι διάλογοι σε πολλές κλασικές κωμωδίες είναι καραγκιοζίστικοι. Κάποιες ταινίες έχουν ως θέμα τον Καραγκιόζη μας.

Στην έκθεση παρουσιάστηκαν κείμενα, φωτογραφίες και αποσπάσματα ταινιών. Επίσης, οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν σκηνές από την πρωτότυπη ταινία «Η Βαμβακού», που παρουσιάζει τη ζωή ενός ποιητή και ενός καραγκιοζοπαίκτη στο ορεινό αυτό χωριό της Λακωνίας.

Το θέατρο σκιών όμως είναι πάνω απ' όλα θέατρο. Έτσι, παραστάσεις του Καραγκιόζη έχουν ανέβει και στο θεατρικό σανίδι, όχι μόνο στον μπερντέ. Φωτογραφίες, αφίσες αλλά και θεατρικά κείμενα Καραγκιόζη παρουσιάστηκαν στην έκθεση.

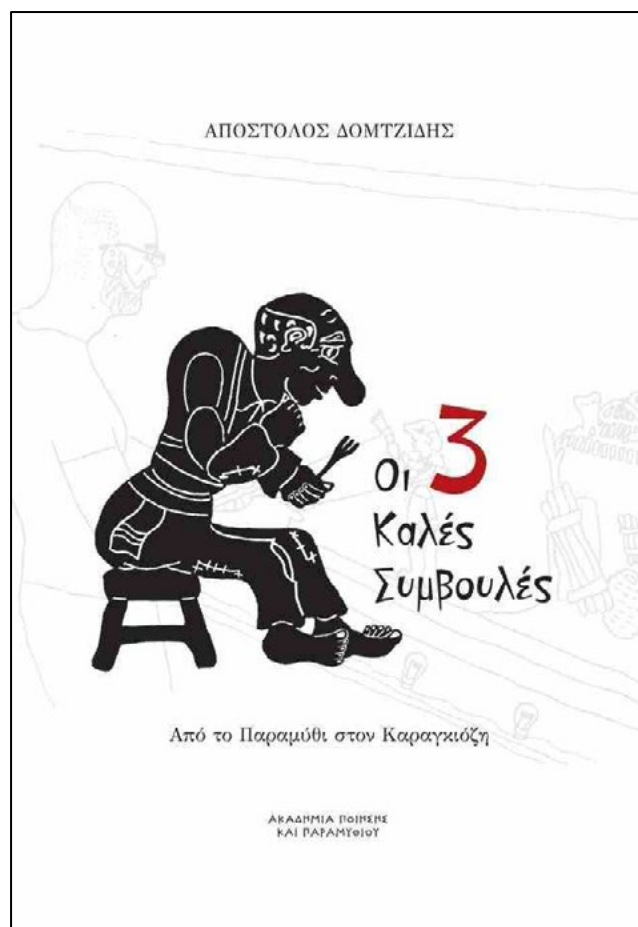
Λογοτεχνία

Καθώς ο λόγος στο θέατρο σκιών έχει κεντρική θέση, έτσι και η λογοτεχνία είχε έντονη παρουσία στην έκθεσή μας. Πέρα από τη συλλογή και παρουσίαση βιβλίων και φυλλαδίων του Καραγκιόζη, εκτέθηκαν πρωτότυπα κείμενα. Σημαντική θέση ανάμεσά τους είχαν τα κείμενα του Δημήτρη Αβούρη.

Ο **Δημήτρης Αβούρης**, παραμυθάς, ποιητής και δάσκαλός μας γράφει κείμενα με ήρωες του Καραγκιόζη, ως σχόλια στην επικαιρότητα, τα οποία δημοσιεύονται σε εφημερίδες. Δείγματα των κειμένων του υπήρχαν στην έκθεση.

Επίσης, θέση είχαν και τα δύο δικά μου βιβλία, «**Οι τρεις καλές συμβουλές**» και «**Οι τρεις βλάκες**», που αποτελούν πρωτότυπες παραστάσεις Καραγκιόζη, βασισμένες στα ομώνυμα παραδοσιακά παραμύθια.

Ένα άλλο κείμενό μου, το μονόπρακτο «**Μανώλης Γανιός, ο τυχερός**» κέρδισε το πρώτο βραβείο στον πανελλήνιο διαγωνισμό μονόπρακτου για τη γυναίκα της Μικρασίας. Αποτελέσει ιδιαίτερη χαρά και τιμή η ανακοίνωση της διάκρισής μου, μεσούσης της έκθεσης.

Ποίηση – Μουσική

Η ποίηση, η πλέον καλλιτεχνική έκφραση του λόγου, είχε κι αυτή την τιμητική της. Για πρώτη φορά παρουσιάστηκαν στην έκθεση ποιήματα για τον Καραγκιόζη, από τη συλλογή «Πατρίδα σου είναι ό,τι θες» του **Δημήτρη Αβούρη**.

Πολλά από τα ποιήματα αυτά μελοποιήθηκαν από τη μουσικό **Ηρώ Παυλοπούλου**, με σκοπό να ντύσουν τη θεατρική παράσταση «**Οδός ονείρων Καραγκιόζη**» που έγραψα πέρυσι. Η παράσταση αυτή θα παρουσιαζόταν σε συνεργασία με το Μουσικό Σχολείο της Ξάνθης. Λόγω των συνθηκών η παρουσίασή της δεν κατέστη δυνατή.

Η δουλειά όμως αυτή μας προικοδότησε με πρωτότυπα τραγούδια για τον Καραγκιόζη. Πέντε από αυτά ηχογραφήθηκαν λίγο πριν την έναρξη της έκθεσης και την «έντυσαν» μουσικά. Το επόμενο βήμα είναι η έκδοση του δίσκου με το σύνολο των τραγουδιών.

Τεχνική

Φυσικά έκθεση για το θέατρο σκιών χωρίς τα κατεξοχήν «εργαλεία» του δε γίνεται. Έτσι παρουσιάστηκαν οι φιγούρες και τα σκηνικά μας, με έναν ιδιαίτερα πρωτότυπο τρόπο, δημιουργώντας πολλά πλά επίπεδα «ανάγνωσης» της έκθεσης.

Για τις ανάγκες της παρουσίασης των φιγούρων και στον φυσικό τους χώρο επιστρατεύτηκε και ο μεγάλος μας μπερντές. Έτσι, οι μικροί και μεγάλοι

επισκέπτες της έκθεσης είχαν την ευκαιρία να μπουν για λίγο πίσω απ' τα φώτα της σκηνής του Καραγκιόζη.

Το καρναβάλι που δεν έγινε...

Τέλος, στον αύλειο χώρο του Λυκείου των Ελλήνων έλαβε χώρα το καρναβάλι που δεν έγινε ποτέ. Ο θιάσός μας θα συμμετείχε στη μεγάλη καρναβαλική παρέλαση της Ξάνθης με θέμα «**Ο γάμος του Μπαρμπαγιώργου και τα χρώματα του Καραγκιόζη**».

Η πανδημία δεν μας άφησε να ξεφαντώσουμε στο καρναβάλι και έτσι τα «προικιά» του Καραγκιόζη εκτέθηκαν στην αυλή της έκθεσης. Μεγάλες ξύλινες φιγούρες, ρούχα, καλάθια, σεντόνια, μπομπονιέρες, ποτιστήρια, κρεμμύδια, σκόρδα κατέκλυσαν τον υπαίθριο χώρο δημιουργώντας ένα γαμήλιο τοπίο, καρναβαλικό και ταυτόχρονα μαγικό. Δεν είναι τυχαίο ότι οι περισσότερες φωτογραφίες από τους επισκέπτες τραβήχτηκαν εκεί.

Μεγάλος ήταν ο αριθμός των επισκεπτών που επισκέφτηκαν την έκθεση. Ανάμεσά τους μαθητές, τμήματα ειδικών σχολείων, οικογένειες, μεμονωμένοι επισκέπτες όλων των ηλικιών. Όλοι έφυγαν με τις καλύτερες εντυπώσεις και με μια πιο ευρεία αντίληψη για τη συνομιλία του Καραγκιόζη με τις τέχνες. Τα θερμά σχόλια και οι ευχαριστίες ήταν πολλές. Ανάμεσα σε αυτά που ακούσαμε ήταν και μία παράκληση: να συνεχίσουμε τη δουλειά μας. Ο κόσμος, ειδικά αυτήν την περίοδο, το έχει ανάγκη. Αυτή η ανάγκη είναι και δική μας.

Η έκθεση «Όλες οι τέχνες για τον Καραγκιόζη» μπορεί να έλαβε τέλος για την Ξάνθη, μα ανοίγει πανιά και για άλλα μέρη της πατρίδας μας. Ευχόμαστε κατά την πορεία της να ανταμώσουμε με όλους τους φίλους του θεάτρου σκιών. Και να έχουμε την ευκαιρία να φάμε, να πιούμε και σ' «όλες τις τέχνες για τον Καραγκιόζη» να περιδιαβούμε...

Η Αλβανία κι η Κατοχή

μέσα από τις σελίδες των λαϊκών οικογενειακών
περιοδικών και των παιδικών τευχών

του Γιάννη Χατζή
καλλιτέχνη του Θεάτρου Σκιών

Η φετινή επέτειος της 28ης Οκτωβρίου συμπίπτει με τη δικαστική απόφαση που χαρακτηρίζει τη Χρυσή Αυγή σαν εγκληματική οργάνωση, ενώ για μια ακόμα φορά γίνεται πολύς λόγος για το φασιστικό αυτό μόρφωμα, που σαν συνέχεια πολλών άλλων, καλυμμένων ή μη, του πρόσφατου πολιτικού βίου, κατάφερε με την ανοχή αν όχι τη στήριξη «δημοκρατών» και την προβολή των ΜΜΕ, να μπει στο κοινοβούλιο σαν τρίτο κόμμα και ν' αποσπάσει σε κάποια στιγμή το 15% των ψήφων του εκλογικού σώματος. Όπως κάθε χρονιά έτσι και φέτος θα γίνουν διαγγέλματα και παράτες (αν το επιτρέψει ο κορονοϊός), λόγοι θ' ακουστούν «όπου δει», η TV θα κάνει αφιερώματα και θα προβάλλει τις χιλιοπαιγμένες πολεμικές ταινίες

(πολλές από αυτές γυρίστηκαν στην περίοδο της Χούντας). Η φετινή επέτειος του αγώνα του ελληνικού λαού ενάντια στις φασιστικές ορδές στην Αλβανία, τους προμαχώνες της Μακεδονίας (Ρούπελ, Ιστίμπεη κλπ) και μετέπειτα στην Κατοχή, βάζει πολλά ερωτήματα, ξαναειπωμένα μεν, αλλά επικαιρότατα δε, λόγω της πολύχρονης δίκης των Χρυσαιγυγών. Ερωτήματα όπως «πως φθάσαμε μέχρι εδώ;», «πως σκοτώθηκε ο Φύσσας και τόσοι άλλοι;», «Τι γίνεται τελικά σ' αυτόν τον έρμο τόπο;» μα πάνω απ' όλα «είμαστε τόσο επιληψιμονες των φασιστικών εγκλημάτων στη χώρα μας;». Κι αν, οι νεότεροι ιδίως, έχουν τέτοιο έλλειμμα γνώσης της νεότερης ιστορίας μας, πως οδηγηθήκαμε μέχρι εδώ και ποιοι ευθύνονται; Πάντως η ιστορική πείρα της χώρας μας αποδεικνύ-

ει, ότι καμιά δικαστική απόφαση δεν τσακίζει το φασισμό. Τον τσακίζουν αγώνες λαϊκοί, καθημερινοί κι ασίγαστοι.

Οι επέτειοι δεν είναι φολκλόρ ή γιαλατζί εκδηλώσεις, ούτε ευκαιρίες για επιδείξεις, και μια από τα ίδια, ως είθισται κάθε χρόνο. Είναι ευκαιρίες για μια λειτουργική και αγωνιστική αναπόληση των αλήστων εποχών της νεότερης ελληνικής ιστορίας, Ένα έναυσμα για σειρά ερωτημάτων που απαιτούν μια απάντηση κι άλλων τόσων απαντήσεων που βάζουν ερωτήματα. Μα το ουσιαστικότερο ερώτημα, ειδικά

για την επέτειο της 25ης Μαρτίου, είναι το πως φθάσαμε στο σημείο το αυτονόητο, δηλαδή ο φασισμός, να χρειάζεται καταδικαστική απόφαση για να χαρακτηριστεί σαν εγκληματική ιδεολογία και πρακτική και τι κάναμε εμείς

διαχρονικά για να αποτρέψουμε την εξέλιξη του; Κατά πόσο ο κοινωνικός μας βίος στην αντιμετώπιση του επάρατου φασισμού συνάδει με το πνεύμα, τους αγώνες και τις θυσίες του λαού μας στα βουνά της Αλβανίας και την Κατοχική αντίσταση;

Με αυτό το πνεύμα ας προσπαθήσουμε να ιχνηλατήσουμε την παρουσία αυτών των τραγικών μα συνάμα και ηρωικών περιόδων, στα λαϊκά οικογενειακά περιοδικά, τα παιδικά τεύχη και φυσικά στον γραπτό караγκιόζη.

Από το Τεπελένι στον «Θεατή» κι όχι μόνο

Ο γενικότερος ενθουσιασμός και το ηρωικό κλίμα που ακολούθησαν τις πρώτες νίκες του στρατού μας στην

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΤΕΥΧΗ ΤΟΥ «ΡΟΜΑΝΤΣΟΥ»

όπου δημοσιεύθηκαν οι πρώτες συνέχειες του

«ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ»

μπορούν να προμηθευθούν οι
ΝΕΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΜΑΣ

από τα γραφεία μας (Αναξαγόρα, 35) ή να
ζητήσουν από των εφημεριδοπώλην των να
τους τα προμηθεύση.

Αλβανία, ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά της δημόσιας ζωής εκείνης της περιόδου και φυσικά κάλυψαν και δώσαν το δικό τους χρώμα στα λαϊκά θεάματα κι αναγνώσματα. Όπως όλα τα ΜΜΕ και τα οικογενειακά λαϊκά περιοδικά δημοσίευαν τα νέα του μετώπου (Θεατής, Εβδομάς), ενώ τα εξώφυλλα φιλοξενούσαν πολεμικές παραστάσεις. Ο «Θεατής» για παράδειγμα καθ' όλη τη διάρκεια των επιχειρήσεων, προβάλλει τετράχρωμη λιθόχρωμη παράσταση από το έπος της Αλβανίας. Ανταποκρίσεις, στίχοι, ευθυμογραφήματα, γελοιογραφίες κλπ στα περιοδικά, συνάδουν με το ηρωικό κλίμα της εποχής. Έτσι ενδεικτικά στην «Εβδομάδα» μπορούσε να διαβάσει κανείς το «Αέρα παιδιά» των Σύλβιου-Καρακάση ή το «Μολών λαβέ» του Ν. Λώρη. Φυσικά όλα αυτά σταμάτησαν με την είσοδο των Γερμανών το 1941, για να ξαναρχίσουν Μετακατοχικά, με την Απελευθέρωση, περασμένα μα καθόλου ξεχασμένα.

Την περίοδο της Κατοχής οι όποιες αναφορές για το δράμα και τους ηρωισμούς του ελληνικού λαού, περνούν κύρια με την «καλυμμένη» σάτιρα, το χιούμορ και φυσικά με τη μορφή επίκαιρων στίχων και τραγουδιών (Περίεργη Καθαρή Δευτέρα, Σαρακοστή, Σισσίτια, Δες τι κρατώ, τι σου έφερα απόψε..., Πατάς ένα κουμπί και βγαίνει μια χοντρή... κλπ), για το φόβο της γκεσταπίτικης λογοκρισίας. Με την Απελευθέρωση η επικρατούσα επίσημη άποψη για τα γεγονότα, δεν αφήνει πολλά περιθώρια στην ανάδειξη του μαζικού αντιφασιστικού αγώνα του λαού μας. Υπάρχουν μόνο ατομικοί ηρωισμοί, προβάλλονται οι οργανώσεις που ελέγχονταν από το Συμμαχικό Στρατηγείο. Η οργανωμένη Εθνική Αντίσταση απουσιάζει, συκοφαντείτε, προβοκάρεται ή περνά από τέτοιες αφαιρέσεις που γίνεται αγνώριστη. Μέσα στους νέους λογοκριτικούς όρους, τα οικογενειακά περιοδικά συνεχίζουν, να δείχνουν ενδιαφέρον για τα σκοτεινά χρόνια της Κατοχής και τις φασιστικές θηριωδίες. Στο

κλίμα του γενικότερου ενθουσιασμού που ακολούθησε την αποχώρηση των Γερμανών, βλέπουν το φως πανηγυρικά τεύχη αφιερωμένα στην Απελευθέρωση (π.χ. Μπουκέτο τεύχος 152) και διάφορες ηρωικές εικονογραφήσεις με ηχηρούς τίτλους όπως «Κρητικός γερμανοφάγος» ή κείμενα όπως εκείνα του Γ. Γιαννακόπουλου στο «Μπουκέτο» του 1944 «Το ραβδί της Ειρήνης», «Χαϊδάρι ο προθάλαμος του θανάτου» του Μ. Χανούση, ενώ τη σκυτάλη παίρνει το 1945 ο Αλ. Λιδωρίκης, που περιγράφει το δράμα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης με «Το τραίνο του θανάτου». Μπορεί κανείς ακόμα να δει το πορτρέτο του Τσώρτλ σε εξώφυλλο του «Θεατή» (τεύχος 1026) από τη μια και να διαβάσει το «Από τη δράση των ανταρτών μας» του Κ. Αθανασίου από την άλλη. 1945 και στο ίδιο περιοδικό συμμετέχει κι ο Δώρος Πεφάνης με τα χρονογραφήματα «Το έπος της Αλβανίας», «Αγώνες ηρώων στα ελληνικά βουνά», «Η πρώτη ομάδα Αντίστασης που έδρασε στην Ελλάδα», «Από τα χρόνια της σκλαβιάς».

Ιδιαίτερη έμφαση δίνει το «Ρομάντζο» στη γυναίκα αγωνίστρια, με τις σειρές «Ελεύθερες σκλάβες» του Ι. Σκουτερόπουλου, και «Γυναίκες στο Χαϊδάρι» του Καλ. Σφαέλου, το 1944. Δίπλα οι στίχοι του Σύλβιου «Αυτοί οι Γερμανοί». Το 1945 στο «Ρομάντζο» εμφανίζονται οι σειρές «Σελίδες από την Αλβανική εποποιΐα» του Β. Σφαέλλου, «Μυστηριώδεις κατάσκοποι του πολέμου» του Γ. Τσουκαλά και «Ιστορίες από την Κατοχή» της Κ. Σφαέλλου. Στην εβδομαδιαία «Χαραυγή» του 1946 δημοσιεύεται σε συνέχειες το μυθιστόρημα του Ν. Χ. Μπουφίδη «Αντίσταση» και οι σειρές «Γυναίκες που πρόδωσαν» και «Να ποιοι χτύπησαν τους Βούλγαρους επιδρομείς».

Η παραπάνω ενδεικτική σκιαγράφηση του τρόπου παρουσίασης της Αντίστασης του ελληνικού λαού απέναντι στους φασίστες εισβολείς και τους ντόπιους συνεργάτες τους το 1940-44 στα λαϊκά οικογενειακά περιοδικά, δίνει το μέτρο της ανοχής της λογοκρισίας και του κλίματος που επιβλήθηκε με την επέμβαση των Άγγλων και τα Δεκεμβριανά. Ένα κλίμα που στα επόμενα χρόνια θα χειροτερέψει, για να δημιουργηθεί μια βολική εκδοχή, ένα διαστρεβλωμένο αφήγημα για την Αντίσταση και το έπος της Αλβανίας, που θα βρει την ολοκλήρωση του μέσα στη Χούντα. Έτσι διαμορφώθηκαν και μέσα από τις ψυχγωγικές σελίδες των λαϊκών περιοδικών απόψεις για την νεοελληνική ιστορία, που συνέβαλαν στο μέτρο τους και με την πάροδο των χρόνων στην εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής και στην ανάπτυξη του

νεοφασιστικού φαινομένου στην Ελλάδα. Η Χρυσή Αυγή κι ότι μέλλει ν' ακολουθήσει είναι το τίμημα, για όλους αυτούς που έσπειραν ανέμους για να θερίσουν θύελλες.

Όπου οι κατάσκοποι γράφουν την ιστορία

Το 1949 η περίοδος του Εμφύλιου τελειώνει, όχι όμως και οι συνέπειες του, αρχίζουν τα «πέτρινα χρόνια». Στα οικογενειακά περιοδικά σειρές όπως «Ηρωίδες του πολέμου και της αγάπης» του Βέρθερου (Θησαυρός 1947), ποτέ δεν σταμάτησαν να μονοπωλούν το ενδιαφέρον και τα δάκρυα των γυναικών. Εκείνες όμως που προβάλλονται ιδιαίτερα είναι οι διάφορες ιστορίες κατασκοπίας, δοσμένες με μπόλικο σασπένς, μυστήριο κι αστυνομική πλοκή. Το 1947 ο «Θησαυρός» δημοσιεύει το «Κατάσκοποι του τελευταίου πολέμου» και το 1949 κάνει την εμφάνιση της η σειρά «Έλληνες και ξένοι κατάσκοποι στην Ελλάδα, που γρήγορα κατακτά το αναγνωστικό κοινό και γίνεται δημοφιλέστατη, εγκαινιάζοντας ουσιαστικά νέους δρόμους στην κατοχική παραφιλολογία. Οι τίτλοι των επεισοδίων χαρακτηριστικοί, «Μια παρτίδα σκάκι με το θάνατο», «Σε μια σοφίτα στην Καλλιθέα», «Ο επισκέπτης του μεσονυχτίου». Τη σειρά υπέγραφε ο στιλίστας στο είδος Ι. Ι. Ιωαννίδης. Ο «Θησαυρός» κατακλύζεται από επιστολές αναγνωστών και ανοίγει στήλη αλληλογραφίας, «Τα κατασκοπικά». Το 1950 η σειρά θα εκδοθεί σε βιβλίο, που θα ξαναεκδοθεί το 1960 από τις εκδόσεις «Πεζός Λόγος», σε σχέδια Ν. Νομικού.

Μια παρόμοια απόπειρα θα επιχειρήσει ο Ν. Μαρράκης στο «Τραστ του Γέλιου» το 1949, με τη σειρά «Ελληνίδες κατάσκοποι», που διακόπτεται το 1950 με το κλείσιμο του περιοδικού. Εντωμεταξύ ο Ι. Ι. Ιωαννίδης θα συνεχίσει στο «Θησαυρό» την επιτυχή παρουσία του, με τις σειρές «Το Αιγαίο στις φλόγες» (1954), «Με το σταυρό και το ντουφέκι» (1957), «Έλληνες θαλασσόλυκοι του τελευταίου πολέμου» (1957) και το 1984 θα κάνει μια ακόμα απόπειρα να δώσει «Ιστορίες από τα χρόνια της Κατοχής γεμάτες ηρωισμό, αυτοθυσία κι αγάπη» με τη σειρά «Μέσα στις φλόγες», αυτή τη φορά στο νέο «Ρομάντζο». Στο «Ρομάντζο» του Ν. Θεοφανίδη, που από τη δεκαετία του 50 ανταγωνίζεται το «Θησαυρό» ο Π. Κουσουλάκος δίνει τις σειρές «Μυστικές αποστολές στην Ελλάδα» (1957), «Οι μελλοθάνατοι σας χαιρετούν» (1957) «Εχθροί του αγκυλωτού σταυρού» (1950), «Η σιωπηλή στρατιά» (1959), «Γυναίκες στην Αντίστα-

ση» (1959), «Αγώνες κάτω από τα δεσμά» (1952), «Κεραυνοί στο Αιγαίο» (1961), «Αφανείς ήρωες της Κατοχής» (1961), «Αυτοί που έσπασαν τις αλυσίδες της σκλαβιάς» (1963). Στο «Ρομάντζο» ακόμη δημοσιεύεται η σειρά του Γ. Β. Βηλαρά με το «Λευκοί Άγγελοι. Νοσοκόμες 1940-1941». Στις επόμενες δεκαετίες πολλές σειρές θα επανακάμψουν με αναδημοσιεύσεις ή και νέα επεισόδια, ενώ νέες σειρές θα παρουσιαστούν, όπως «Διωγμοί, μπλόκα και ομηρίες στα σκοτεινά χρόνια της Κατοχής» (Ρομάντζο 1978). Στο περιοδικό «Πρώτο» 1962-64, ο Γ. Αιγαίος γράφει το «Περιπέτειες της Κατοχής» και το 1964 ο Γιάννης Μαρής το «Μια νύχτα στην Κατοχή», στα χρόνια που θα έρθουν θα γράψει πολλά αστυνομικά μυθιστορήματα επιφυλλίδας με μύθο που ξεκινά από κατοχικές καταστάσεις. Στη «Βεντέτα», η μητέρα του λαϊκού αισθηματικού αφηγήματος Ιωάννα Μπουκουβάλα Αναγνώστου, δημοσιεύει το αντιστασιακό μυθιστόρημα «Φλόγες που ξαναφουντώνουν».

Ταυτόχρονα μ' όλη αυτή την κατοχικού περιεχόμενου παραφιλολογία, αναπτύσσεται στα οικογενειακά περιοδικά μια αστεία και πρωτοφανής χιτλερο-

λογία, με θέμα την προσωπική ζωή του

φασίστα δικτάτορα. Τίτλοι των αφηγημάτων; «Ο τρελός δικτάτωρ όπως δεν τον ξέρουμε. Απόρρητος φάκελος του Χίτλερ», «Θέλαμε να σκοτώσουμε τον Χίτλερ», «Οι 12 γυναίκες που αγάπησαν τον Χίτλερ». Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά..... καμαρώνει κανείς στο «Θησαυρό» του 1960, ολοσέλιδη διαφήμιση του «Λαχείου Συντακτών», όπου ανάμεσα σε κάποιο τσολιά, τη σημαία, την Ακρόπολη και μπόλικά χαμογελαστά πρόσωπα διαβάζει κανείς «28 Οκτωβρίου. Κάμετε τη σημερινή ημέρα περισσότερο χαρούμενη με ένα Λαχείο Συντακτών και περισσότερο ευτυχισμένη, με ένα λαχείο από κάθε άποψη». Τα σχόλια περιτεύουν!

Την εποχή των σινερομάντζων

Την εποχή της Χούντας η ελληνική κινηματογραφική παραγωγή και η τηλεόραση αντλούν θεματολογία από τον πόλεμο στην Αλβανία και την Κατοχή, πάντα στα όρια των προδιαγραφών του καθεστώτος. Με μπόλικο λαϊκισμό, ηχηρό καστ ηθοποιών και μυθιστορηματική πλοκή, οι ανάλογες ταινίες και σειρές γίνονται δημοφιλείς και γρήγορα μεταφέρονται σαν σινερομάντζα στις μέσα σελίδες των λαϊκών οικογενειακών περιοδικών. Στο «Θησαυρό» του 1967 εμφανίζεται το «Κονσέρτο για πολυβόλα» του Ν. Φώσκολου με τους Καρέζη, Καζάκο,. Το 1970 το

«Υπολοχαγός Νατάσα» με τους Βουγιουκλάκη, Παπαμιχαήλ. Το 1971 το «Ολοκαύτωμα» με τους Πολίτη, Δανδουλάκη σε σενάριο Γ. Λαζαρίδη και φυσικά ο τηλεοπτικός «Άγνωστος πόλεμος» του Ν. Φώσκολου στο «Ρομάντζο» του 1972.

Οι μικροί ήρωες

Το 1952 ο Στέλιος Ανεμοδουράς εκδίδει με το ψευδώνυμο Θάνος Αστρίτης σε τεύχη συνέχειας τον «Μικρό Ήρωα», Το εικονογραφούσε ο μεγάλος λαϊκός ζωγράφος μας Βύρων Απτόσογλου και κάποια τεύχη ο Θ. Ανδρεόπουλος. Στο παιδικό αναγνωστικό κοινό από τον 19° ακόμη αιώνα απευθύνονται διάφορα περιοδικά και τεύχη «π.χ «Η διάπλαση των παιδων» από το 1879, η «Ανάπλαση» από το 1887). Από τον Μεσοπόλεμο υπήρξαν τεύχη που απευθύνονταν στα παιδιά, ενώ η χρυσή εποχή των παιδικών τευχών θεωρούνται οι δεκαετίες 1950-60-70. Πάντως ακόμα συναντά κανείς παιδικά τεύχη (τα βιβλιαράκια, όπως τα λέγαμε εμείς), στις προθήκες των ψιλικατζίδικων και των πρακτορείων τύπου.

Ο «Μικρός Ήρωας» Γιώργος Θαλάσσης κι η παρέα του η Κατερίνα (κρυφός έρωτας όλων των αγοριών της εποχής), η καραγκιοζίστικη φιγούρα του Σπίθα κι οι εκάστοτε κολλητοί πιτσιρικάδες (Ζουζούνι, Διαβολάκος και πάει λέγοντας), κάτω από τις διαταγές του Στρατηγείου της Μέσης Ανατολής, κατατροπώ-

νουν τους κάθε μορφής κατακτητές, σε χίλιες δυο συγκρούσεις κι αντιπάλους φοβερούς και τρομερούς χιτλερικούς όπως ο Σεϊτάν Αλαμάν και η Φρόιλαϊν Χ. Τα τεύχη του «Μικρού Ήρωα» θα μακροημερεύσουν (16 χρόνια εκδοτικής επιτυχία και θα φτάσουν τα 798 τεύχη, για να απαγορεύσει η Χούντα την πρωτοφανή εκδοτική επιτυχία (1967), που αξιώθηκε συνολικά 25.536 σελίδες. Όλα αυτά τα χρόνια ο «Μικρός Ήρωας» θα εκδίδεται με την ανατύπωση τρεις φορές την εβδομάδα, γεγονός μοναδικό κι αξεπέραστο. Στα μετέπειτα χρόνια θα γίνουν ανατυπώσεις, τόμοι τευχών, εικονογραφημένος «Μικρός Ήρωας», θα εκδοθεί εγκυκλοπαίδεια του «Μικρού Ήρωα» και..... θα γραφούν δυο νέα τεύχη ακόμα από συγγραφείς φίλους του είδους, για να ολοκληρωθεί ο αριθμός των τευχών σε 800. Θα γίνει κόμικς, ραδιοφωνική σειρά, επιθεωρησιακό σκετς, τραγούδι, θεατρική παράσταση και ....λίγο έλλειψε να περάσει στο σινεμά και την TV, για να γίνει τελικά «το μεγαλύτερο παραλογοτεχνικό έπος της Αντίστασης κατά των Ναζί και του φασισμού», όπως πολύ χαρακτηριστικά σχολίασε ο Απόστολος Μαγγανάρης. Ο ίδιος ο Ανεμουδουράς ανέπτυξε στην Κατοχή αντιστασιακή δραστηριότητα και καταζητείτο από τους Γερμανούς.

Στα χνάρια του «Μικρού Ήρωα» θα είναι κι «Ο αόρατος. Το παιδί θύελλα» (Γ. Γιάνναρου, 1956), «Το ατρόμητο ελληνόπουλο» (Β. Λαμπρόπουλος), «Αλέκος Δαφνομήλης» (Ζωή του παιδιού) χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία. Ακόμη θα εμφανιστεί ο «Πιτσιρίκος» πρωταγωνιστική φιγούρα των ομώνυμων αφηγημάτων του Γ. Μπακόπουλου στη «Μάσκα» και σε αυτόνομα τεύχη, που λίγο πολύ λες και ξεπήδησε από τη φιγούρα και τη μαγκιά του κατοχικού σαλταδόρου, με δράση όμως αστυνομικής πλοκής στη μετακατοχική περίοδο.

Όλα αυτά τα παιδικά τεύχη, μπορεί να στηρίζονται παρ' όλες τις υπερβολές τους στην Κατοχική περίοδο, όμως εξωραΐζουν κι αποσιωπούν τα πραγματικά γεγονότα της Αντίστασης, εκθειάζοντας το ρόλο του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής. Ο ένοπλος αγώνας των πατριωτών παρουσιάζεται ελάχιστα και είναι άχρωμος, άοσμος και προπάντων ανώνυμος, αν δεν εξαρτάται κι αυτός από τις διαθέσεις κι επιδιώξεις των Άγγλων του Στρατηγείου. Φυσικά στη Μεταεμφυλιακή Ελλάδα της δεκαετίας του 50, τι άλλο θα μπορούσε να περιμένει κανείς, από να ασφυκτιούν οι συγγραφείς παιδικών τευχών κι όχι μόνο, από τις προδιαγραφές του δεοντολογικού επίσημου αφηγηματος για τα πρόσωπα και τα γεγονότα της εποχής.

Ο Στέλιος Ανεμουδουράς πέθανε στις 8-5-2000, όμως ο Γιώργος Θαλάσσης, το θυλικό «Παιδί Φάντασμα», θα ζει όσο υπάρχουμε εμείς, οι μικροί αναγνώστες της εποχής του μπουρουνέλαιου, που «κεκαρμένοι εν χρω», εκστασιαζόμασταν με τα ηρωικά κατορθώματα ενός σχεδόν συνομηλικού μας. Γιατί το «Παιδί Φάντασμα» είχε ταυτιστεί μαζί μας, γιατί οι περιπέτειες του ήταν και δικές μας περιπέτειες. Γιατί ο «Μικρός Ήρωας» ήταν ίσως ο τρόπος για να φθάσουμε, έστω και μέσα από παιχνίδια μας και τα βιβλιαράκια, τα κατορθώματα των μεγάλων, που συντρέφουν τότε τα παιδικά μας όνειρα και σημάδεψαν τη ζωή μας τις επόμενες δεκαετίες.

Ο καραγκιόζης

Το θέατρο σκιών, ένα γνήσιο λαϊκό θέαμα και οι άνθρωποι του, όπως όλοι, βίωσαν τα δεινά της ιταλικής και γερμανικής επίθεσης, όσο και τη μεθοδευμένη εγκληματική δραστηριότητα των φασιστικών ορδών. Οι καραγκιόζοπαίκτες στρατεύτηκαν, πολέμησαν και... προλάβαν να διασκεδάσουν με τον ξυπόλητο ήρωα μας κι έναν επίκαιρο λόγο, τους συμμαχητές τους την ώρα της ανάπαυλας. Στην Κατοχή όλοι τους, κάθε ένας με τον τρόπο του, με προσωπικό ρίσκο και με τσιλιαδόρους στην πόρτα του θεάτρου τους, δώσαν το δικό τους αγώνα με τις φιγούρες τους και πολλοί με τ' όπλο στο χέρι. Μέσα από τον μπερντέ

τους περνούσαν με νύξεις και υπονοούμενα πατριωτικά μηνύματα για τον ένοπλο αντιστασιακό αγώνα στα βουνά, ξεσηκώνοντας τον ενθουσιασμό των θεατών, αλλά και τις διώξεις κι ενοχλήσεις των Γερμανών και των Ιταλών. Κάποιοι πιάστηκαν εκτελέστηκαν και βασανίστηκαν, άλλοι πέθαναν από τις στερήσεις, κάποιοι χάσανε συγγενικά τους πρόσωπα. Δυσκολεύτηκαν στις κατοχικές συνθήκες για την άσκηση της τέχνης, όλοι όμως κάναν το χρέος τους!

Αμέσως μετά την Απελευθέρωση οι μπερντέδες γέμισαν από παραστάσεις με θεματολογία τον πόλεμο στην Αλβανία και την Κατοχή. Έργα όπως «Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος», «Η ανατίναξη της Έλλης», «Ο προδότης της Γκεστάπο» κλπ, κρατούσαν αμείωτο το ενδιαφέρον των θεατών. Σε πολλά έργα η Αντίσταση είχε ατομικό εκδικητικό χαρακτήρα, όπως στη γνωστή παράσταση «Μονομαχία μέχρι θανάτου» με τη γνωστή μονομαχία του ηρωικού Παπαγιώργη με το Γερμανό αξιωματικό Φριτς. Σε εφημερίδα της εποχής του Αλβανικού έπους θα παρουσιάσει ο Αντώνης Μόλλας πολεμικές περιπέτειες του Καραγκιόζη και Μετακατοχικά ο Ντίνος Θεοδωρόπουλος το τεύχος «Ο Καραγκιόζης επιτελάρχης του Μιουσολίνι στο Αλβανικό μέτωπο». Σήμερα πολλά από αυτά τα έργα παίζονται μόνο επετειακά. Αλησμόνητος θα μείνει ο διάλογος μεταξύ Καραγκιόζη και του Ιταλού Αλφρέδου Κουρίνι, που ο Βασίλαρος τον παράφραζε σαν Κατουρίνι.

Με την έναρξη του πολέμου κυκλοφόρησε το τεύχος «Ο Καραγκιόζης εφευρέτης ιταλικών βομ-

βαρδιστικών», το υπογράφουν οι Θ. Μίμαρος και Δ. Ρούλιας (ψευδώνυμο). Από τον Νοέμβριο του 1940 κυκλοφόρησαν τεύχη καραγκιόζη μ' αναφορά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο. Γελοιογραφίες με τον Καραγκιόζη και τον Ντούτσε ή τους στρατηγούς του, βρίσκονται στις σελίδες των περιοδικών ή των εφημερίδων. Το 1945 ο Δ. Περαντζάκης θα εκδώσει, σε λίγα φύλλα, την «εβδομαδιαία ευθυμογραφική εφημερίδα» «Ο σατιρικός Καραγκιόζης». Κείμενα και γελοιογραφίες είχαν να κάνουν με την Κατοχή και πολλά ήταν αντικομμουνιστικού περιεχομένου. Το 1947 εκδίδει το εβδομαδιαίο περιοδικό «Καραγκιόζης», που σε κάθε τεύχος του δημοσίευε μια αυτοτελή περιπέτεια του Δ. Περαντζάκη, που τις υπέγραφε με το ψευδώνυμο Δ. Μπάσιος. Σταματούμε σε κάποιους τίτλους επεισοδίων, όπως «Ο Καραγκιόζης κι οι μαυραγορίτες», «Ο Καραγκιόζης κι οι δωσίλογοι».

Στην πορεία του χρόνου κι από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 θα εκδοθούν νέα τεύχη με θέμα τα γεγονότα της εποχής και τον Καραγκιόζη σε διάφορους ρόλους (Ο Καραγκιόζης όμηρος στο Χαϊδάρι και στη Γερμανία, Ο Καραγκιόζης σαλταδόρος κλπ). Ακόμη φιγούρες Γερμανών και Ιταλών στρατιωτικών όπως και του Μουσολίνι και Χίτλερ, θα δημοσιευτούν σε φυλλάδια. Μέχρι και τα τεύχη του «Μικρού Ήρωα» (No 640 έως 700) είχαν στο οπισθόφυλλο μια φιγούρα του θεάτρου σκιών. Τόσο τα τεύχη, όσο και τα φυλλάδια καραγκιόζη θα γίνονται ανάρπαστα από τα πιτσιρίκια της εποχής, που το «έπαιζαν» «δόκιμοι καραγκιοζοπαίκτες», στις αυλές και τους κήπους των

σπιτιών τους.

Το 1956 ο Βασίλης Ρώτας θα εκδώσει τα «Καραγκιόζικα» που δημοσιεύτηκαν στο Ρίζο της Δευτέρας» και την «Αυγή». Ήταν θεατρικά μονόπρακτα που σατίριζαν πρόσωπα και πράγματα της Κατοχικής και Μετακατοχικής εποχής.

Ένα τέλος ή μια αρχή;

Ήταν μια μικρή διαδρομή στις μέσα σελίδες των οικογενειακών λαϊκών περιοδικών και των παιδικών τευχών, σε αναζήτηση και σκιαγράφηση της παρουσίας και του κλίματος του Αλβανικού έπους και της Κατοχικής Αντίστασης, που φυσικά δεν εξαντλεί το θέμα. Τα κείμενα κι η δράση των «χάρτινων ηρώων», ασφυκτιούσε μέσα στο μισαλλόδοξο κλίμα της εποχής και τη λογοκρισία, που αποσιωπώντας, διαστρεβλώνοντας και προβοκάροντας, όταν δεν προχωρούσε σε διώξεις, έστρωνε το δρόμο στα απότοκα αυτού του κλίματος, που τις συνέπειες του της βιώνουμε σήμερα με τη δράση όλων αυτών των φασιστικής όψης και κοπής, επιγόνους του προδοτικού εσμού των Ελλήνων συνεργατών των στρατευμάτων Κατοχής. Ο αντιστασιακός καραγκιοζοπαίκτης Ορέστης, που θήτευσε αντάρτης στον ΕΛΑΣ, δήλωνε χαρακτηριστικά, ότι στην Κατοχή δεν πείνασε, αλλά πείνασε μετά την απελευθέρωση από τις διώξεις στην άσκηση της τέχνης του.

Σήμερα στο θέατρο σκιών εγκυμονεί και είναι αναγκαία μια νέα ανάγνωση των σχετικών παραστάσεων και την εμφάνιση, έστω και επετειακά, νέων

έργων, που θα αποδώσουν στο κοινό του καραγκιόζη το αληθινό νόημα της αντιφασιστικής νίκης στην Αλβανία και την αντιφασιστική Αντίσταση για τη «χιλιάκριβη τη λευτεριά». Μια άριστη προσπάθεια ήταν το έργο του Κώστα Σ. Τσίπηρα «Η ανατίναξη της προδοτικής ΕΣΠΟ και οι ήρωες Κώστας Περρίκος και Ιουλία Μπίμπα» που απέδωσε ο καραγκιοζοπαίκτης Σωκράτης Κοτσορές, στις 27 Οκτωβρίου 2019, στο Δημοτικό Θέατρο Καλλιθέας. Στο περιοδικό ΓΙΑΤΙ δημοσιεύτηκαν τα έργα του Γιώργου Καφτατζή «Ο Καραγκιόζης σαμποτέρ» και «Ο Καραγκιόζης πάει αντάρτης», που γράφτηκαν αρχές 1944 και παίχτηκαν από θεατρικό τμήμα της ΕΠΟΝ. Ο Γιάννης Χατζής έπαιξε στον ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης τα έργα του «Ο βαρκάρης», «Το μέντιουμ», «Ο Καραγκιόζης γερμανοκρατούμενος στο στρατόπεδο Παύλου Μελλά». Πολλά νέα παιδιά στην τέχνη μας προσπαθούν ν' αποδώσουν στον καραγκιόζη τ' ανδραγαθήματα και τις θυσίες του λαού μας στα δύσκολα εκείνα χρόνια μ' ένα κριτικά ελεύθερο πνεύμα, που τιμά τα πρώτα για να τον τιμούν τα στερνά και τα μελλούμενα.

Δεν πρόκειται για ένα χρέος ιστορικής μνήμης μόνο, αλλά για μια πολύ σοβαρή ανάγκη να πετάξουμε στα σκουπίδια της ιστορίας, όπου κι ανήκουν, όλα αυτά τα φασιστοειδή, που επιβουλεύονται τη ζωή μας, την ανθρωπιά μας και τα δημοκρατικά αισθήματα του λαού μας. «Θέλει αρετή και τόλμη η Ελευθερία!

Σαλονίκη, 15 Οκτωβρίου 2020

Σημείωση: Όλα τα στοιχεία προέρχονται από το προσωπικό μου αρχείο κι από διηγήσεις παλιότερων καραγκιοζοπαικτών. Βοήθησε η ανέκδοτη μελέτη μου «Το θέατρο σκιών για τη χιλιάκριβη τη Λευτεριά». Πρόκειται για προϊόν πολύχρονης και κοπιαστικής έρευνας και καλύπτει κύρια τα χρόνια 1936-1976, αν και υπάρχουν και μεταγενέστερες πληροφορίες.

Άγιος Δημήτριος ο Λουμπαρδιάρης «Ο Μπομπαρδιστής»

του **Αναστάσιου Κούζη (Κούζαρου)**
καλλιτέχνη του Θεάτρου Σκιών, φιλόλογου

Από τις ωραιότερες στιγμές των παιδικών μου χρόνων υπήρξαν οι αφηγήσεις του πατέρα μου τις ώρες τηςσχόλης. Τότε πρωτάκουσα ένα πλήθος ποικίλων ιστοριών, η πλειονηφία των οποίων αποτελούσε τη βάση των παραστάσεων που ανέβαζε κάθε βράδυ στα θεατρίδια που έστηνε σε καφενεία, ταβέρνες, κινηματογράφους, μάντρες κι άλλους υπαίθριους χώρους. Γοητευμένος τον παρακολουθούσα ν' αναμινγνύει τη συναρπαστική του αφήγηση με τις λαρυγγοφωνές των Ηρώων του μπερντέ, κάτι ανάμεσα σε παραμύθι και πρόβα της βραδυλής παράστασης.

Ανάμεσα στα τόσα που είχα ακούσει στη μνήμη μου χαραχτηκε ένας τίτλος και ιδιαίτερα το πρωτάκουστο για μένα προσωνύμιο: ο Λουμπαρδιάρης. Η Λουμπάρδα αποτελεί παραφθορά της λέξης *bombarda*, που δηλώνει το μεγάλο κανόνι στα χρόνια της Ενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας.

Και δεν μπορείτε να καταλάβετε τι συναισθήματα εβίωσα, όταν σε μια απ' τις Κυριακάτικες εξορμήσεις μας, στο τότε Κλεινόν Άστυ, βρέθηκα στο εσωτερικό του ναιδίου του Αγίου Δημητρίου, απέναντι απ' την Ακρόπολη στο δρόμο προς το λόφο του Φιλοπάππου, εμπρός στις κατάστικτες απ' τις λόγγες των πολεμίων τοιχογραφίες του. Ιδιαίτερα με συγκλόνισαν τα «βγαλμένα μάτια» των Αγίων μορφών! Από εκείνη την επίσκεψη και μετά ποτέ μου δεν ξέχασα, ούτε τον Λουμπαρδιάρη Άγιο, ούτε την παράσταση που διασκεύασε για το μπερντέ του ο Σπύρος ο Κούζαρος, πάνω στα όσα διέσωσε ο Ακαδημαϊκός Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου (1852-1942) στο έργο του «Ιστορία των Αθηναίων» (1889-1896), στο οποίο απεκάλυψε τον «Αθηναϊκόν Βίον επί Τουρκοκρατίας». Ο Κούζαρος, γόνος Αθηναϊκών Οικογενειών οι ρίζες των οποίων στην πόλη ανάγονται προ του 1863, όντας Αθηναϊολάτρης εθαύμαζε και μελετούσε διακα-

ώς τον Δημήτρη Καμπούρογλου. Απ' τα έργα του άντλησε και εισήγαγε στο Θέατρο Σκιών υποθέσεις παραστάσεων όπως: «Η Κόρη των Αθηνών», «Ο Μητρομάρας», αλλά και «Ο Λουμπαρδιάρης», αξιοποιώντας για πρώτη φορά το λευκό πανί για την προβολή αυτού που στην Εκπαίδευση ονομάζουμε Διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας. (Φωτο 1)

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Ο Καμπούρογλου αναφερόμενος στους χώρους λατρείας της πόλεως των Αθηνών επί Τουρκοκρατίας, σημειώνει: «Επ' ονόματι του Αγίου Δημη-

1. Ο παρά την Ακρόπολιν Ἅγιος Δημήτριος, facebook.com

τρίου τιμωμένας σημειούμεν τας Εκκλησίας: Κατηφόρην εκ του κατωφερούς μέρους, εν ω ἐκεῖτο, τον Τζιρίτην εκ της θέσεως εν η εξεγυμνάζοντο οι Τούρκοι εις το ρίπτειν Τζιρίτη και Λουμπαρδιάρην, το γνωστόν κατά τους πρόποδας του Μουσείου Εκκλησιδίου.

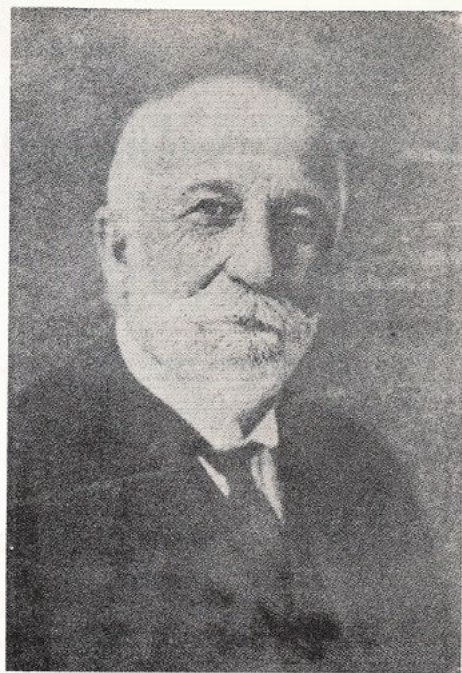
Τούτο συνδέεται προς παράδοξον τοπικόν γεγονός αναγραφόμενον υπό *Spon* (II, σ.141), ὅτι δηλαδή Ισούφ Αγάς τις, Φρούραρχος, ἀσπονδος εχθρός των Ελλήνων ηθέλησε ποτέ να κατεδαφίσῃ μικράν Εκκλησίαν, Ἅγιον Δημήτριον, παρά τους πρόποδας του Μουσείου. Ετοποθέτησε δε δύο ἢ τρία πυροβόλα εις α θα ἔχετε πύρ την επιούσαν ὅτε ἦτο παραμονή εορτῆς τινός των Τούρκων, ἀλλά κεραυνός πεσών την νύκταν εις την πυριταποθήκην εξηφάνισε και αὐτόν και τα τηλεβόλα του και την οικογένειάν του. Ἐκτοτε δε ὁ Ἅγιος Δημήτριος διά το θαῦμα του επωνομάσθη υπό των Ελλήνων «Λουμπαρδιάρης» (*Bombardier*). (Τόμος Β', σελ.452-453)(Φωτό 2,3)

Πηγή,λοιπόν, της πληροφορίας για το παράδοξο γεγονός εἶναι ὁ Γάλλος γιατρός Jacob Spon (1647-1685), γιός Λυωνέζου γιατροῦ και Ελληνιστή, ὁ ὁποῖος με τα δύο του ταξίδια στην Ανατολή το 1674 και 1676 εγκαινίασε την επιστημονική περιήγησιν. Στην Αθήνα ἐφθασε μαζί με το φίλο του Ἀγγλο Φυσιοδίφην George Wheeler κατά το δεύτερο ταξίδι του το 1676, εἴκοσι με εικοσιδύο χρόνια, μετά το γεγονός. Το τρίτομο ἔργο του «Ταξίδι στην

Ιταλία, τη Δαλματία, την Ελλάδα και το Λεβάντε», ἐκδόθηκε για πρώτη φορά στη Λών το 1678 και χαρακτηρίζεται «ὡς ἓνα ἔργο αυτοψίας, χωρίς λογοκλοπές που ἀπτεται της τότε σύγχρονης Ελληνικῆς πραγματικότητος». Το ἴδιο το γεγονός τοποθετεῖται χρονικά κατά ἄλλους την 25^η Οκτωβρίου 1656 και κατά ἄλλους την ἀντίστοιχη ἡμερομηνία του 1658. (Φωτό 4,5)

Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Το χειρόγραφο της ἀποτελεῖται ἀπό ἓνα αὐτοσχέδιο τετράδιο με κόλλες τσιγαρόχαρτου, που ντύνονταν οἱ γδυτές φηγούρες και η υπόθεσις εἶναι γραμμένη με πένα και μελάνι σε δέκα σελίδες. Πρωταγωνιστές της, ὅπως πάντα, ὁ Καραγκιόζης κι ὁ Χατζηαβάτης στους ρόλους τους. Το κύριο δε πρόσωπο ὁ Γιουσούφ Αγάς, ὁ Δισδάρης των Αθηνών, που διαφεντεύει το Κάστρο και το γύρω χώρο, μαθαίνουμε πως υπῆρξε ὁ ἓνας ἀπό τους πολλούς Σείζηδες του Κισλάρ-Αγά, του Αρχιευνούχου δηλαδή του Σουλτανικοῦ Χαραμιού, που Κύριος Οἶδεν πῶς αναρριχήθηκε στην ἐξουσία του Καστροῦ. Αὐτός ὁ Μισέλληνας ἀποφασίζει να καταστρέψῃ το μικρό Εκκλησιάκι στήνοντας θανάσιμη παγίδα στους ευνσεβεῖς Αθηναίους, ἀνήμερα της Μουσουλμανικῆς Εορτῆς του Κασίμ. Χρησιμοποιεῖ ὡς πρόφασις πως «...αφού εἶναι το πρῶτο Ρωμαῖκο πανηγύρι που βλέπει στα μέρη της ἐξουσίας του, θέλει να το τιμήσει κατά τα πῶς του πρέπει μια που κι ὁ δικός

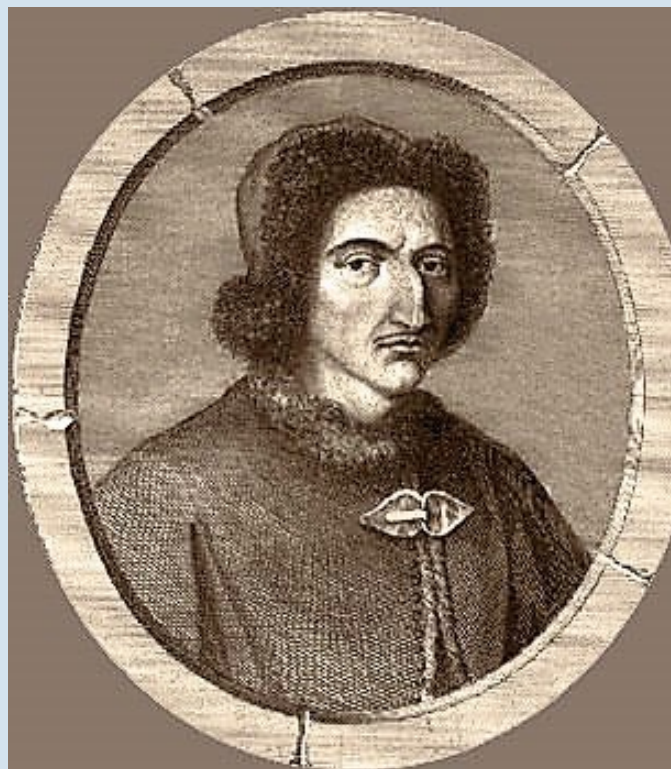

Έαν προσέδοσα καὶ ἐγὼ τὸν ἀνθρώπου
 τοῦ ὁποῦντος τοῦτο ἀνέχεται, ἡλικία ἡλικία
 αἰσάν μου καὶ ἐν ἑξέσει διαμένει
 μετὰ τὴν αἰσάν.

ὁ Γ. Καμπούρογλου

σας Άγιος, όπως τονίζει, κάτι θ'άξιζε για ν'αγιαστεί....». Γι' αυτό και επιβάλλει να γίνει μονοκκλησιά, δηλαδή, όλες οι άλλες Εκκλησίες να μη λειτουργήσουν, ώστε να είναι υποχρεωμένοι όλοι να παραστούν, απ' τους Προεστούς και του Πρωτομάστορες ως τον κάθε νοικύρη και τον πιο ταπεινό. Αλλιώς θα αισθανθεί προσβολή στο πρόσωπό του! Την ώρα μάλιστα της κορύφωσης της λειτουργίας, όταν θα ψάλλεται το Τροπάριο του Αγίου, εκείνος θα διατάξει «...να βάλουν φωτιά στη Λουμπάρδα να τιμήσουμε τον Άγιό σας...». Ο Κακούργος σχεδιάζει να προκαλέσει πανωλεθρία ισχυριζόμενος στη συνέχεια ότι συνέβη ένα τρομερό ατύχημα. Ως όργανο του καταχθονίου σχεδίου του χρησιμοποιεί έναν φυλακισμένο μελλοθάνατο Ξωτάρη, ένα μέλος της τελευταίας κοινωνικής τάξης, έναν κατώτερο κι από χωριάτη, που δεν ήταν αλλόφυλος, αλλά κατώτερης τάξης όν, σαν κάτι μεταξύ ζώου και ανθρώπου. (Τόμος Γ' σελ.241)

Αυτός, ως αντάλλαγμα της σωτηρίας του, θα κουνήσει ένα κόκκινο πανί ως σημάδι τη στιγμή του Τροπαρίου, για ν' αρχίσει ο κανονιοβολισμός. Στα σχέδια του Γιουσούφ, οι μόνοι που θα τολμήσουν ν' αντιδράσουν είναι ο Ιμάμης του Μεγάλου

Τζαμιού του Παρθενώνος, ένας Δερβίσης, καθώς και η γριά Μάνα του Αγά. Όμως, των ευσεβών αυτών Οθωμανών, ο λόγος δεν περνάει. Κι ενώ όλα δείχνουν πως καμμία δύναμη δεν μπορεί ν' αποτρέψει το ανοσιούργημα, «ο Οφθαλμός της Δικαιοσύνης» επαγρυπνεί: ο ουρανός σκοτεινιάζει, σφοδρότατος άνεμος ξεσπάει και η κακοκαιρία εμποδίζει τους Πανηγυριστές να προσέλθουν στο Ναό, κι ενώ ο Παππας βιάζεται να ψάλλει το Τροπάριο, ο Ξωτάρης κουνάει το κόκκινο πανί.... «...γρήγορα-γρήγορα, Αχμέτ, γυρίστε όλα τα κανόνια κατά της Εκκλησίας πέτρα να μην μένει....»!

Και πράγματι ούτε πέτρα, ούτε κανόνι, ούτε ψυχή ζώσα έμεινε, καθώς Κεραυνός πέφτει και κατακαίει του ασεβείς, συγκλονίζοντας το Κάστρο και την Αθήνα. Ο Καμπούρογλου τονίζει πως: «Το Ερεχθείον, ήτο γυναικωνίτης του Φρουράρχου, παρ' αυτό υπήρχε και πυροβολοστάσιον διά τας εορτάς, τaráσσον την ησυχίαν της υποκειμένης πόλεως». (Τόμος Γ' σελ. 177)

Αυτή, φίλοι και φίλες, είναι η ιστορία του Λουμπαρδιάρη που αναδείξαμε, για να τιμήσουμε τις Ιστορικές Επετείους των ημερών του Οκτώβρη, αφιερώνοντάς την μ' όλη μας την αγάπη κι εκτίμηση σ' όλους τους εορτάζοντες φίλους και συναδέλφους μας.

4. ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ - ΠΡΟΜΕΤΩΠΙΔΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ 1869

5. ΑΘΗΝΑΙ 1676

Αποχαιρετώντας τον Κύπριο καραγκιοζοπαίκτη Γιώργο Α. Ιδαλία (1939-2020)

Της Ανθής Γ. Χοτζάκογλου, θεατρολόγου

Στην πρώτη μας συνάντηση, μου τηλεφώνησε ότι είχε ήδη φθάσει και με περίμενε, περίπου μία ώρα νωρίτερα. Εκτοξεύτηκα, σπεύδοντας στο τζαμί του Μισιρίκου, στην παλιά Λευκωσία, για να διαπιστώσω μετά από αλλεπάλληλα τηλεφωνήματα πως από λάθος συνεννόηση με περίμενε στο κοντινό Ομεριέ τζαμί. Όρμηξα στο διπλοκάμπινό του ανταποκρινόμενη στα κορναρίσματα, τις φωνές και τις χειρονομίες του, υποθέτοντας –ευτυχώς σωστά– ότι ήταν ο караγκιοζοπαίκτης στον οποίο είχα τηλεφωνήσει μόλις το προηγούμενο βράδυ, βρίσκοντας το τηλέφωνό του στο βιβλίο (Γ. Ιδαλία, *Τα όνειρα του Καραγκιόζη*, 1998) που είχα μόλις αγοράσει. Συστηθήκαμε. Λίγο μετά, όταν τον άκουγα να πιέζει τον μαγαζάτορα να ρίξει τα κάρβουνα στη φωτιά νωρίτερα “για χάρη της καλαμαρούς δημοσιογράφου”, κατάλαβα ότι κατά τις 10.30 π.μ. θα τρώγαμε σεφταλιές. Παράλληλα κατάλαβα πως ήταν μάλλον αδύνατον να μην πετύχει ό,τι βάλει στο νου του.

Σε κάθε μας ραντεβού ερχόταν πολύ νωρίτερα, με παιδική ανυπομονησία, πάντα κάθιδρος επειδή έτρεχε να προλάβει να κάνει παράλληλα δεκάδες δουλειές και επαφές, πάντα χειμαρρώδης και πληθωρικός, όπως θα θυμούνται όσοι τον γνώρισαν. Οξύμωρο πώς ένας τόσο θορυβώδης άνθρωπος «έφυγε» τον Μάρτιο του 2020 χωρίς να ακουστεί το παραμικρό.

Ο Γ. Ιδαλίας (Γεωργαλλής) ήταν γιος της Αναστασίας Σοφοκλέους και του πρόσφυγα караγκιοζοπαίκτη Ανδρέα Ιδαλία (1917-1996), με καταγωγή εκ μητρός από το Δάλι. Γεννήθηκε (1939) στη Λεύκα, μεγάλωσε στον Άγ. Κασσιανό και μετά

Εικ. 1: Διαφημιστικό πανό, ζωγραφικής Γ. Ιδαλία
(© Α.Χοτζάκογλου)

τον γάμο του έζησε στην Κοράκου (κοινότητα Τεμπριάς) με τη Χρ. Χριστοδούλου, αποκτώντας μαζί της τρία παιδιά. Εργάστηκε κατά κύριο λόγο ως ελαιοχρωματιστής, μέχρι τον διορισμό και τη μονιμοποίησή του (1960) στην Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (Α.ΤΗ.Κ / CΥ.Τ.Α).

Εικ. 2: Ο Γ. Ιδαλίας με τον αγαπημένο του πρωταγωνιστή στην είσοδο της οικίας του (Κοράκου) (© Α.Χοτζάκογλου)

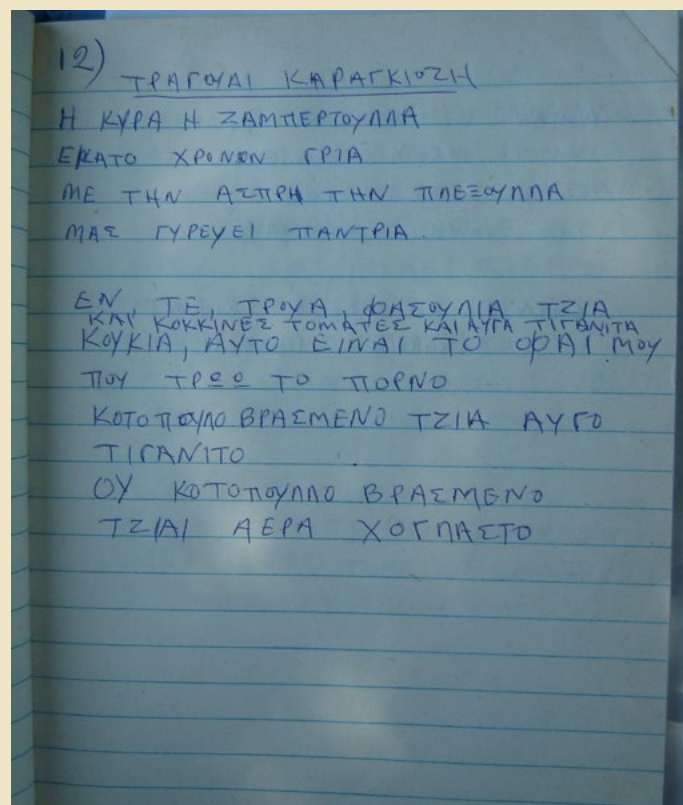
Αν και από μικρό παιδί εμψύχωνε τη φιγούρα του Κολλητήρη, μόλις κατά τη δεκετία του 1980 αποφάσισε να ασχοληθεί εντατικότερα με το θέατρο σκιών (Εικ. 1). Συνεταιρίστηκε με τον πατέρα του και με το διάβα των χρόνων κατέληξε να εμψυχώνει όλες τις φιγούρες εκτός του Καραγκιόζη, που χειριζόταν ο Α. Ιδαλίας έως τη στιγμή που αποσύρθηκε. Ζωγράφιζε τα σύνεργα του πατέρα του και μετέπειτα και τα δικά του ενώ αγαπούσε να κατασκευάζει και φιγούρες προς πώληση. Μετά τη συνταξιοδότησή του (1994) αφιοσιώθηκε ολοκληρωτικά στο θέατρο σκιών (Εικ. 2), δίνοντας παραστάσεις, κατασκευάζοντας φιγούρες, καταγράφοντας έργα και τραγούδια του μπερντέ (Εικ. 3).

Το δραματολόγιό του ήταν ευρύ, καθώς γνώριζε και αναπαρήγαγε πληθώρα παραδοσιακών έργων θεάτρου σκιών, κοινωνικά έργα έμπνευσης του πατέρα του (λ.χ. *Το χαμένο παιδί*, *Ποιος φταίει*, *[Χρύσω]* η ορφανή, *Τα δύο αδέρφια*), αλλά και έργα δικής του επινοήσης, με επιρροές από το Θέατρο, την Τηλεόραση, τη Λαογραφία, την κοινωνικοπολιτική επικαιρότητα. Ήταν αριστερών πεποιθήσεων, όπως και ο πατέρας του, και προτιμούσε να μη θέτει στη σκηνή του Έλληνες ενάντια σε Τούρκους, αλλά να παρουσιάζει κοινωνικά έργα όπως κι εκεί-

νος, κωμωδίες και πολύ σπανιότερα πατριωτικά. Οι απόψεις του γύρω από την επίλυση του κυπριακού προβλήματος αντικατοπτρίζονται εν μέρει στο έργο του *Ο Καραγκιόζης πρόεδρος ή Τα όνειρα του Καραγκιόζη*, που είναι και το μοναδικό που επεδίωξε να τυπωθεί και που κάθε φορά που παρουσίαζε ή αφηγούνταν, πλημμύριζε από συγκίνηση.

Έδωσε παραστάσεις σε όλη την ελεύθερη Κύπρο, την Ελλάδα (Αθήνα, Πάτρα, Κρήτη) και το εξωτερικό (Αγγλία, Σουηδία). Συνεργάστηκε με θεατρικά σχήματα της Κύπρου (ΘΟΚ, Πράξις, Σατιρικό θέατρο), συμμετείχε σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές Κύπρου και Ελλάδος (λ.χ. «Τα Κολλητήρια»), σε ντοκυμαντέρ (*Η ζωή που θά 'θελες*, 1995), Κυπριακά Φεστιβάλ (Φεστιβάλ Αγ. Νάπας, Εορτές Κατακλυσμού Δ. Λάρνακας, Γιορτή κρασιού Δ. Λεμεσού), δίδαξε σε μαθητές κατασκευή και κίνηση φιγούρας, ενώ ήταν μέλος και του Πανελληνίου Σωματίου Θεάτρου Σκιών.

Με δική του δεκαετή προτροπή και επιμονή, η οικία της οδού Αμμοχώστου, όπου έζησε ο πατέρας του, στην παλιά Λευκωσία, ανακαινίστηκε (Εικ. 4-5) εντασσόμενη στο πλαίσιο προγραμμάτων του Ενιαίου Ρυθμιστικού Σχεδίου Λευκωσίας για την ανάπτυξη και αναζωογόνηση των κάτω γειτονιών, της εντός των τειχών πόλης. Η ανακαίνιση και με-

Εικ. 3: Χειρόγραφο του Γ. Ιδαλία (© Α.Χοτζάκογλου)

Εικ. 4: Ο Γ. Ιδαλίας κατά τις εργασίες ανακαίνισης της οικίας του πατέρα του, προκειμένου να μετατραπεί σε μουσείο θεάτρου σκιών (© Α.Χοτζάκογλου)

τατροπή του χώρου σε μουσείο χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ανάπτυξης του Ο.Η.Ε., UNDP ACT και τον όμιλο USAID ενώ η οργάνωση και λειτουργία του μουσείου ανατέθηκε στο Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας, το οποίο έφερε και την ευθύνη για τα εκθέματα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που θα υλοποιούνταν και τις παραστάσεις που θα δίνονταν. Ο Γ. Ιδαλίας αρχικά επέμενε ο χώρος να ονομαστεί «Μουσείο Ανδρέα & Γιώργου Ιδαλίας» ή έστω «Μουσείο Α. Ιδαλίας». Εισακούοντας όμως την πρόταση της γράφουσας και προς αποφυγή περαιτέρω καθυστερήσεων στη λειτουργία του μουσείου και απώλεια κονδυλίων για τον Δ. Λευκωσίας, πρότεινε και συμβιβάστηκε εν τέλει με την ονομασία «Δημοτικό Μουσείο Θεάτρου Σκιών – Οικία Γ. Ιδαλίας», στο οποίο θα φιλοξενούνταν μόνιμη έκθεση με σύνεργα των Ανδρέα και Γιώργου Ιδαλίας που είχε πωλήσει και ο ίδιος θα έδινε παραστάσεις στο θεατράκι του. Το μουσείο υπό αυτό το όνομα (Εικ. 6) εγκαινιάστηκε στις 31 Οκτωβρίου 2011 και ο Γ. Ιδαλίας περιχαρής και γεμάτος υπερηφάνεια έδωσε την πρώτη και μάλλον τελευταία παράσταση Καραγκιόζη στον χώρο. Στα επόμενα χρόνια, που συνέπεσαν με τον κλονισμό της υγείας του, για αδιευκρίνιστους λόγους το μουσείο ανέστειλε τη λειτουργία του.

Έτσι σήμερα, φιγούρες (Εικ. 7) ως αποτύπωμα της καλλιτεχνικής του δράσης φυλάσσονται στα αρχεία του Δ. Λευκωσίας αλλά και του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, της Εταιρείας

Εικ. 5: Ο Γ. Ιδαλίας κατά τις εργασίες ανακαίνισης της οικίας του πατέρα του, προκειμένου να μετατραπεί σε μουσείο θεάτρου σκιών (© Α. Χοτζάκογλου)

Κυπριακών Σπουδών, του Πανελληνίου Σωματίου Θεάτρου Σκιών και σε ποικίλες ιδιωτικές συλλογές. Τα υπόλοιπα ίχνη του πληθωρικού Γ. Ιδαλίας θα βρίσκονται προφανώς όχι σε επίσημα δελτία τύπου, αφού κανείς δεν φαίνεται να ενδιαφέρθηκε, να συνέταξε και να έστειλε με την αφορμή του θανάτου του, αλλά στο νου και την καρδιά όσων τον γνώρισαν και τον αφουγκράστηκαν.

Βιβλιογραφία / Πηγές:

- Ανδρέας & Γιώργος Ιδαλίας, *Ο Καραγκιόζης μάγος*, τηλεοπτική παράσταση (ΕΡΤ 2, 1987) διαθέσιμη στο <https://www.youtube.com/watch?v=YR4bu-F4TCA>
- Κ. Γιαγκουλλής, «Γ. Ιδαλίας», *Το θέατρο σκιών της Κύπρου. Το κουκλοθέατρο και η ταχυδα-*

Εικ. 6: Ενημερωτική πινακίδα του δημοτικού μουσείου κατά το 2011, με το λογότυπο να αναπαράγει τον Καραγκιόζη όχι του Ιδαλία αλλά του Βάγγου (Πηγή φωτογραφίας: διαδίκτυο)

κτυλουργία μέσα από τα κείμενα και τις αφηγήσεις των καλλιτεχνών και τον τύπο της εποχής (1894-2009), 199-204.

- «Γιώργος Ιδαλίας, 1939», Ά. Μαραγκού (επιμ.), *Έκθεση για την τέχνη του караγκιοζοπαίχτη στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Αφιέρωμα στο Χρ. Πάφιο. Πύλη Αμμοχώστου 12-20 Μαρτίου 1988*, Λευκωσία 1988, 50-53.

- Α. Χοτζάκογλου, «Καραγκιοζοπαίχτες της Σολέας: Θ. Θεμιστοκλέους, Α. Κοκωνάς, Γ. Ιδαλίας», Ελ. Αντωνίου (επιμ.), *Πρακτικά Δ' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου, Λευκωσία 29/04-03/05/2008*, Λευκωσία 2012, 737-756, πίν. 65-70.

- Α. Χοτζάκογλου, «Αντανακλάσεις της Ελληνικής Επανάστασης στο Ελληνικό Θέατρο σκιών (Καραγκιόζης): φανταστικοί ήρωες ή ανδραγαθήματα τους στον μπερντέ, μέσα από το αρχείο του Κύπριου караγκιοζοπαίκτη Γιώργου Ιδαλία», *Συνέδριο "Η επανάσταση του 1821 στην Ιστορία και τη Λογοτεχνία"*, Αθήνα 12-13/06/2020. Ομιλία αφιερωμένη στη μνήμη του καλλιτέχνη, υπό έκδοση στα *Πρακτικά* του συνεδρίου και διαθέσιμη και στο https://www.youtube.com/watch?v=M_xjO58ah8w

- Διαδοχικές συνεντεύξεις του Γ. Ιδαλία στη γράφουσα.

Εικ. 7: Σύνεργα του Γ. Ιδαλία (© Α. Χοτζάκογλου)

Η καρπαζιά του Καραγκιόζη

Την λογοκρίνουμε ή την αποδεχόμαστε;

του Νίκου Μπαρμπούτη, καραγκιοζοπαίκτη

Αγαπητοί αναγνώστες, συνάδελφοι και φίλοι, καλησπέρα πέρα για πέρα!

Στο προηγούμενο τεύχος της εφημερίδας, ασχοληθήκαμε με το θέμα της αποκατάστασης του ονόματος του Καραγκιόζη μας. Έγινε μια εκτενέστατη αναφορά στους συμβολισμούς που εμπεριέχει ο χαρακτήρας του λαϊκού μας θυμόσοφου, με την ελπίδα οι αποδέκτες του άρθρου, το αναγνωστικό κοινό μας δηλαδή ανεξαρτήτου αν έχουν ουσιαστικές προσλαμβάνουσες ή εάν είναι μυημένοι στην Τέχνη, να είναι σε θέση κατόπιν της αναγνώσεως να αναθεωρήσουν τυχόν απόψεις που λανθασμένα περιθωριοποιούν τον ξυπόλητο ήρωα και τον καταδικάζουν σε μια στείρα γραφικότητα.

Στο παρόν άρθρο, θα εστιάσουμε σε έναν ακόμα συμβολισμό. Αυτή τη φορά αντικείμενο στοχασμού και προβληματισμού, θα αποτελέσει μια χειρονομία που συνηθίζει να κάνει ο Καραγκιόζης μας. Η χειρονομία αυτή είναι η καρπαζιά που με άκρως κωμικότατο τρόπο συνηθίζει να μοιράζει κατά κύριο λόγο στα παιδιά του, τα Κολλητήρια όταν πουν ή πράξουν κάτι εσφαλμένα. Ενίοτε καρπαζώνει και τον καλύτερο του φίλο τον Χατζηαβάτη. Όπως γνωρίζουμε, κάθε μορφή Τέχνης που εξωτερικεύεται, κοινοποιείται και επικοινωνεί με το κοινό της άμεσα ή έμμεσα, υπόκειται σε κριτική από τους θεατές, έτσι και η Τέχνη του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών. Η κριτική όμως πολλές φορές λειτουργεί παρεμβατικά και αυτήν την παρέμβαση σε μια ελεύθερη απόδοση θα την ορίζαμε ως λογοκρισία. Το γεγονός της ύπαρξης κριτικής είναι απολύτως θεμιτό, εφόσον εκτός από ψυχαγωγία και διδασχά η Τέχνη μας έχει ως κύριο στόχο να αφυπνίσει συνειδήσεις στο κοινό που πλέον κατά πλειοψηφία αποτελείται από παιδιά. Λιλιπούτσιοι θεατές που διαμορφώνουν χαρακτήρα επηρεασμένοι από παντός τύπου ερεθίσματα, πρότυπα, πόσο μάλλον από θεάματα που παρακολουθούν. Κρίνουν το καλλιτεχνικό εγχείρημα και αποτελούν το αυστηρότερο κοινό-κριτή. Οπότε το να υπάρχει καλοπροαίρετη κριτική από τους θεατές που επηρεάζουν τον Καλλιτέχνη για το τι θα προβάλει στην σκηνή, είναι σεβαστό και εκτι-

μητέο. Η λογοκρισία όμως που προέρχεται από ενήλικο κοινό είναι ένα μεμπτό σημείο που θα πρέπει να εστιάσουμε. Στην σημερινή εποχή όπου οι δομές επικοινωνίας του Καλλιτέχνη με το κοινό του έχουν αλλάξει κατά κόρων, οι Καραγκιοζοπαίκτες αναγκάζομαστε ως επί το πλείστον να περιορίσουμε τον τρόπο που προσεγγίζουμε το σατιρικό πνεύμα του ξυπόλητου ήρωα μας, απλοποιώντας το ρεπερτόριο που παρουσιάζουμε, ούτως ώστε να είναι εύληπτο για τους πλειοψηφικά ηλικιακά μικρούς θεατές. Αυτό έχει σαν συνέπεια να παρεμβαίνουμε στον παραδοσιακό καμβά των σεναρίων όταν απευθυνόμαστε σε παιδικό κοινό και να αφαιρούμε στοιχεία όπως σατιρικά ευφυολογήματα, υπονοούμενα κλπ. Στοιχεία που είχαν μεγάλη απήχηση παλαιότερα στις εποχές που το κοινό του Θεάτρου Σκιών είχε απαιτήσεις, ήταν εκπαιδευμένο και το θέαμα απευθυνόταν περισσότερο σε ενήλικο κοινό. Τότε η σκωπτική αντίληψη των πραγμάτων του Καραγκιόζη ήταν στο προσκήνιο. Σήμερα γίνεται εκ των πραγμάτων ένα είδος αυτολογοκρισίας κατά περίπτωση.

Ο προαναφερθέντας περιορισμός δεν γίνεται μόνο για την επιβίωση των εκπροσώπων του είδους, αλλά και για τη διάσωση της Τέχνης στο παρόν. Είναι επιτακτική ανάγκη λοιπόν, οι παραστάσεις να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις και τα ζητούμενα του κοινού για να έχουν και την ανάλογη απήχηση. Ο γνωστός νόμος της προσφοράς και της ζήτησης. Η προσαρμογή όμως αυτή εάν γίνει με αμετροέπεια, τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος να υποκύψει στην λογοκρισία των γονέων που συνοδεύουν τα παιδιά σε μια παράσταση Καραγκιόζη. Γονείς που παρεμβαίνουν κρίνοντας πάντα με γνώμονα την δική τους αισθητική. Λογοκρισία λοιπόν αποτελεί μια άποψη που επικρατεί από μια μερίδα ενήλικου κοινού, ότι η σφαλιάρα που δίνει ο Καραγκιόζης στα παιδιά του προάγει την βία, είναι λανθασμένο πρότυπο γονέα για τα παιδιά. Κατά την προσωπική μου θεώρηση δεν ισχύει κανένας από τους προαναφερθέντες ισχυρισμούς επί της ουσίας για δύο κυρίως λόγους.

Ο πρώτος λόγος, διότι η καρπαζιά του ξυπόλητου ήρωα προς τα Κολλητήρια είναι για να παραδειγμα-

τιστούν με το τι είναι σωστό και τι λάθος. Ένα είδος "τιμωρίας" που δεν έχει αντιπαιδαγωγικό χαρακτήρα, αλλά κύριος στόχος της πράξης είναι η συμμόρφωση της συμπεριφοράς τους, με παράλληλη την πρόκληση του γέλωτος των θεατών. Μία αντιστοιχία εντοπίζουμε στις παλιές Ελληνικές ταινίες.

Στις κωμωδίες του Ελληνικού ασπρόμαυρου κινηματογράφου, είτε του έγχρωμου μεταγενέστερα όπου πολύ συχνά κάποιος πρωταγωνιστής καρπαζώνει τον αντισυμβαλλόμενο συμπρωταγωνιστή του, ανεξαρτήτου της ηλικίας του για να προκληθεί το γέλιο των θεατών. Παραδείγματα τέτοιων κωμικών περιστατικών που χαριτολογώντας θα λέγαμε <<η καρπαζιά πάει σύννεφο>> είναι ουκ ολίγα σε Ελληνικές ταινίες με τους αείμνηστους μεγάλους Ηθοποιούς Λάμπρο Κωνσταντάρα, Θανάση Βέγγο, Κώστα Βουτσά, Γιάννη Γκιωνάκη, Αλέκο Τζανετάκο και πολλούς άλλους. Το ίδιο ισχύει και στο κλασικό θέατρο ή τις επιθεωρήσεις, όπου κι εκεί θα εντοπίσουμε κωμικές καρπαζιές που σίγουρα δεν έχουν στόχο να πληγώσουν ούτε τους χαρακτήρες του έργου, ούτε να προβάλουν λανθασμένα πρότυπα στους θεατές. Επίσης ακόμα μία αντιστοιχία καρπαζιάς που δεν διώκεται ούτε ποινικά αλλά κυρίως ηθικά, είναι το γνωστό έθιμο κατά το οποίο όταν κάποιος είναι φρεσκοκουρεμένος θα υποστεί τη φάπα. Το λεγόμενο <<Μεγιά το κούρεμα>> που κατά κανόνα συνοδεύεται από μια καρπαζιά! Τέτοιου είδους καρπαζιές μοιράζει κι ο Καραγκιόζης μας. Έτσι λοιπόν στα Κολλητήρια και στον Χατζηαβάτη αντιστοιχα, η καρπαζιά έχει μόνο κωμικό χαρακτήρα σε αντιστοιχία με το έθιμο που αναφέραμε προηγουμένως, που έχει γίνει συνήθειο ακόμα και στους ίδιους τους αποδέκτες. Για το προαναφερθέν γεγονός οι αποδέκτες δεν αντιδρούν αρνητικά και εύκολα το προσπερνούν. Ομοίως και στους ήρωες του μπερντέ, τη μικρογραφία της ζωής μας!

Ο δεύτερος λόγος που δεν αποτελεί μεμπτό στοιχείο η καρπαζιά του ξυπόλητου ήρωα μας, είναι ότι δεν υπάρχει κακοπροαίρετο κίνητρο εκ χαρακτήρος που να τον παρακινεί να ασκήσει βία. Βασιζόμενοι στην γνωστή λαϊκή ρήση «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» εφόσον ο σκοπός της πράξης είναι αγαθός όπως εξηγήσαμε παραπάνω και δεν παρεκκλίνουν τα μέσα που χρησιμοποιεί από τα κοινώς αποδεκτά ηθικά πλαίσια, δηλαδή η πράξη του δεν είναι ένας άσχημος ξυλοδαρμός,

τότε κατ' επέκταση δικαιολογείται πλήρως. Άλλωστε στον χαρακτήρα του Καραγκιόζη μας δεν εντοπίζουμε βίαια ένστικτα ώστε να υπάρχει κίνητρο να τα ικανοποιήσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της καλοκαρδοσύνης του, θα συναντήσουμε όταν βρίσκεται δίπλα σε οπλαρχηγούς, κλεφταρματολούς και ήρωες του 1821.

Στα ηρωικά έργα του μπερντέ όπου συνήθως θα παίξει βοηθητικό, υποστηρικτικό και ηρωικό ρόλο κοντά τους. Είναι πατριώτης και δεδομένου ότι δεν μπορεί να πειράξει ούτε κουνούπι, όταν του ζητηθεί να πολεμήσει και να σκοτώσει τον εχθρό αποκρίνεται αυτοσαρκάζοντας: « Ε ρε μανούλα μου καπετάνιε μου, στον πόλεμο έχω να σκοτώσω σκοτωμένους που θα πάει καπνός ».

Συμπερασματικά καταλήγουμε, ότι σε καμία περίπτωση δεν χωρά η λογοκρισία των μη μυημένων θεατών, στους συμβολισμούς και στα σημαινόμενα των πράξεων του Καραγκιόζη και δεν πρέπει κατά την προσωπική μου άποψη να τίθεται ζήτημα προβολής ή μη της καρπαζιάς στον μπερντέ. Η καρπαζιά του Καραγκιόζη έχει λόγο ύπαρξης και άντεξε στο διάβα των καιρών συμπορευόμενη με άλλα στοιχεία και συμπεριφορές του ήρωα μας. Η κωμική σφαλιάρα ανήκει κι αυτή με τη σειρά της στην προφορική παράδοση που μας κληροδοτήθηκε από τους παλαιούς μαστορες της Τέχνης που έφυγαν και άφησαν πίσω παρακαταθήκη το έργο τους για εμάς τους νεότερους. Πρέπει να το σεβαστούμε και να το μεταδώσουμε και εμείς με τη σειρά μας στα ακόμα νεότερα «φιντάνια» που κάνουν τα πρώτα τους βήματα στο πάλκο των Σκιών. Άλλωστε πώς αλλιώς θα πει ο Πιττικόκος με ξεκαρδιστικό τρόπο, την αμίμητη ατάκα: «Όλο βαράει, βαράει...τι βαράει ρε;» εάν δεν αρπάζει την καρπαζιά του από τον πατέρα του ;;;

Ποιήματα για τον Καραγκιόζη μας

Εικόνα αφτιασίδωτη

Από μια Αγλαΐα στέκονται όρθια τα σανίδια
και παίρνει φόρα η ζωή με τα καλά της μάγια
κι απ' την παράγκα χάνονται τα κολοβά τα φίδια.
Φως, η έξυπνη της η καρδιά, τα λόγια της τα Άγια.

Εικόνα της υπομονής, κυρά της σωφροσύνης.
Τιμή και μοίρα καθενός, ανθός, χρυσή κορώνα.
Μια Αγλαΐα αφτιασίδωτη. Τα μάτια; Αγιοσύνης.
Η μεσιανή περήφανη κάθε σπιτιού κολώνα.

Της μάνας μας έχει τα μαλλιά, δεμένα σφιχτά κότσο
για να προλάβει τη μέρα μας στην ακριβή της ώρα.
Αγέννητοι της δώσαμε τον πρώτο μας τον κλώτσο.
Σε κάθε μαύρη μας στιγμή, έγνεφε, προχώρα.

Η λερωμένη της ποδιά μοσχοβολάει βασίλισσα
κι η αγκαλιά της μυστήριο, που συγχωρεί τα λάθη.
Τα χέρια, τα χέρια αν δεν της φίλησα...
Κρίμα που δεν ένιωσα τα όνειρα που πλάθει.

Μπλε, κόκκινο ή βιολετί, όνειρο του μπερντέ στολίδι.
Παραμάννα του Θεόφιλου, της φτώχειας ιδιοφυία.
Απ' το κασελάκι φάνηκες φιγούρα, πινελιά κεντίδι
με ρώτημα για όλους μας: Αγάπησες ποτέ μια Αγλαΐα;

Από μια Αγλαΐα κινήσαμε ξυπόλητοι για μάχες
και έχει χίλια ονόματα μα ίδια γλυκό το γάλα.
Ο νους της, σκιά, μας ακολουθεί, σε κάμπους, βουνά και ράχες.
Όσα μικρά έχει η ζωή, της πρέπουν όλα μεγάλα.

Δημήτρης Αβούρης

Αφηγητής παραμυθιών - Συγγραφέας

Ο Καραγκιόζης στην Αντίσταση

Ι' μέρος

επιμέλεια: Τ. Κωστιδάκης - Σ. Κοτσορές

Συνέχεια του αφιερώματος «ο Καραγκιόζης στον πόλεμο και στην αντίσταση», με επόμενα αποσπάσματα από το βιβλίο του καραγκιοζοπαίχτη Δημήτρη Μόλλα, (Εκδόσεις Σύγχρονη εποχή) για τη μαύρη Κατοχή. Καλή ανάγνωση.

Βέβηλος οποίος από νοσταλγία του χωριού του έσερνε μία στροφή του λεβέντικου παραδοσιακού και κλέφτικου τραγουδιού στους ιερούς τόπους νέας μουσικής μυσταγωγίας, μπάλμασκε, χοροδιδασκαλεία, καμπαρέ και τα σαλόνια της άρχουσας τάξης.

Αξίωμα: Ουδείς - ναι ουδείς - Έλληνας μουσουργός χρησιμοποίησε Βυζαντινή γραμμή. Ξέρετε τι σημαίνει στη γλώσσα των μουσικών Ακάκιος; Να σας πω. Είναι εκείνος που αδιάφορα πόσο καλός είναι, άφησε μέσα στη σύνθεσή του ή στην εκτέλεση του να φανεί κάτι που θύμιζε εκκλησία. Ως και στην εκκλησία ακόμα οι Έλληνες μουσουργοί γράψανε πολυφωνικές λειτουργίες προσπαθώντας- ίσως και καταφέροντας- να μη θυμίζουνε ... εκκλησία.

Έτσι θάφτηκε το κίνημα της ΕΔΕΜ (Εταιρεία Δημιουργικής Εκκλησιαστικής Μουσικής) που πήρε το

θράσος να εκτελεί πολυφωνική μουσική διατηρώντας ανέπαφο το βυζαντινό μέλος.

Γιατί τα λέμε αυτά;

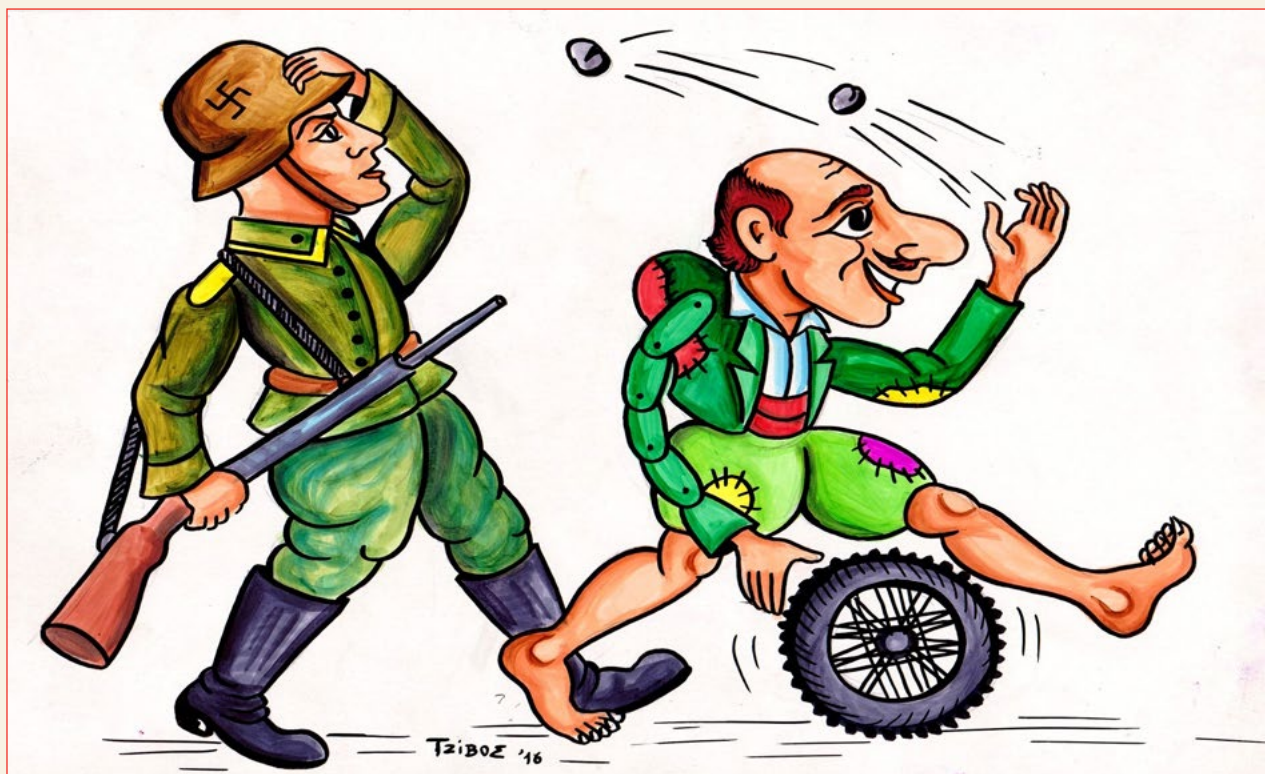
Γιατί ήρθε- φίλε μου- η Κατοχή και τούτος ο Λάος- πάντα πρώτος στον κόσμο, στην απόφαση και στην καρδιά- έκανε πράγματα θαυμαστά και αξιούμενα. Με τι όμως να τα εξυμνήσεις; Με τζαζ; Με μπελκάντο; Δεν γίνεται- δεν έγινε.

Το ξέκομμα απ' την πηγή έφερε ξεραϊλα.

Γιατί τώρα, τη δεύτερη φορά- στη δικτατορία- αλλάξανε τα πράγματα;

Ποιος είναι ο δεύτερος υπεύθυνος παράγοντας; Τώρα θα δούμε για ποια αιτία, όταν αυτή μας η μουσική χρειάστηκε- στη Δικτατορία- δεν κοιμότανε, αλλά έδωσε το "παρών" της, και μάλιστα ένα αρκετά υπολογίσιμο "παρών".

Ποιος είναι ο παράγοντας- ο δεύτερος- που 'κανε όλη αυτή τη σημαντική μετατροπή;

Ο Καραγκιόζης σαλταδόρος, σκίτσο του Νικόλα Τζιβελέκη

Ο δίσκος Μυρτιά του Θεοδωράκη

Και πάλι οι πηγές της παράδοσης, που τούτη τη φορά παρουσιάστηκαν σαν λαϊκό τραγούδι, και βγάλανε στα φορά παλιές λαχτάρες και καημούς, αγάπες γεμάτες μ' όνειρα και ταντελες που 'χε κόψει στη μέση ο Πόλεμος και η Κατοχή. Η Κατοχή; Όστε έκοψε αγάπες; Ναι, έκαψε φτερά και όνειρα και χώρισε το λαό μας αδερφοκτόνα μέχρι τα τώρα.

Το λαϊκό τραγούδι- το λαϊκορεμπέτικο- αγαπήθηκε πολύ, μανιακά, παράφορα.

Το βάλανε μουσικολόγοι, οι κοινωνιολόγοι, και όλοι οι ... -λόγοι στο ανατομικό τραπέζι για να βρουν το μυστικό της τόσο μεγάλης του απήχησης. Γιατί αγαπήθηκε;

Μα δεν το βρήκανε! Εμείς το ξέρουμε.

Οι συνθέτες του ήταν εμπειρικοί- γράφανε με τ' αφτί. Οι διάφορες τονικότητες- οι οπλισμοί- μεταδίδονταν από μάστορα σε τσιράκι παραδοσιακά σαν μαθηματικά πορίσματα, ασυζητητί.

Αυτή οι περίφημοι "δρόμοι"- τονικότητες- το Χουτζάμ, το Χιτζάζ, το Ραστ, το Νιαβέτ κλπ. είναι οι απλοί και οι πλάγιοι των ήχων της βυζαντινής μουσικής, πού 'πιασαν αμέσως, είχανε ανταπόκριση μακραίωνη καρδιά του λαού μας.

Γέμισε τ' αφτί μας από παραδοσιακό ήχο.

Τώρα χρειαζότανε μία γέφυρα με την πολυφωνική μουσική εξέλιξη- μία, δηλαδή, παγκόσμια ευθυγράμμιση της- για να γίνει διθυράμβος, συμφωνία, θούριος, έπος, το κατόρθωμα της Κατοχής που ζητούσε την εξύμνηση του.

Έτσι είδα- έτσι χάρηκα κι ακόμα θαυμάζω- τη Μυρτιά του Θεοδωράκη. Πανώριο γιοφύρι που περνοδιαβαίνουμε η κάθετη και η οριζόντια αρμονία, συναπαντιούνται με την παράδοση- στη νεοελληνική μουσική- και γίνονται λιανοτράγουδο, τραγούδι, ελεγείο, θούριο, ήλιος.

Απ' εδώ και μετά, χείμαρρος η ελληνική μουσική που σε παγκόσμια πια κλίμακα υμνεί την Ελευθερία.

Τι κρίμα να χαθούνε άπραχτα τόσα χρόνια.

Γιατί άλλο να μελοποιείς ποιητές- έστω κι υπερανθρώπους αν θες-κι άλλο να γράφεις σε νότες το πυροβόλο, το χουνί, το αχ που σε ξαφνοξύπνησε.

Η ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ Είναι η μόνη απ' τις τέχνες που δεν έχει λόγους να ντρέπεται. Αντίθετα- αν η σεμνότητα της δεν την εμποδίζει- θα μπορούσε να περηφανεύεται πού 'κανε το καθήκον της ακέραια και τιμητής των άλλων να είναι.

Η χαρακτηριστική είναι πολύ γερή τέχνη. Λένε πως αυτό είναι φυσικό, μία και είναι πολύ πιο νέα απ' τις άλλες τέχνες- λίγους αιώνες μόνο η ζωή της- αλλά και γιατί είναι τέχνη σύμμικτη, ζωγραφική στο σχέδιο και γλυπτική στα υλικά που χρησιμοποιεί.

Αυτά- κατ' εμέ- μπορεί να της δίνουνε ιδιομορφία, η δύναμη της έγκειται στα θέματα που διάλεξε ανέκαθεν.

Θέματα αδρά, θέματα αληθινά, θέματα μηνύματα. Ποτέ δεν ύμνησε ενοχές, ποτέ δεν εκθείασε την ερεθισμένη επιδερμίδα. Πάντα της ουμανιστική. Λαϊκή.

Αυτοί οι γεροί λαϊκοί δεσμοί της θα 'τανε παράξενο αν δεν τη βοηθάνε να σταθεί στο ύψος της αποστολής της.

Έπιασε το νόημα της ιστορικής στιγμής, το 'κανε έργο, το 'κανε Φλάμπουρο, το 'κανε Αντίσταση.

Είναι η μία εξαίρεση στο τέλμα τέχνη. Κι αυτή ακριβώς η ... εξαίρεση την καταδιώκει.

Αυτά, φίλε μου, δεν τα αναφέρουνε οι ιστορικοί της τέχνης που τους τιμάνε με τίτλους και πρωτοκαθεδρίες. Και ξέρεις γιατί; Θαρρούνε πώς θάβοντας τα θα κοροϊδέψουνε την ιστορία. Γιατί αυτοί οι ιστορικοί της σήμερα είναι οι τότες τεχνίτες, οι ριψάσπιδες, οι ευνούχοι πού 'χουνε τρανό μερτικό στο βάρος και στην ευθύνη.

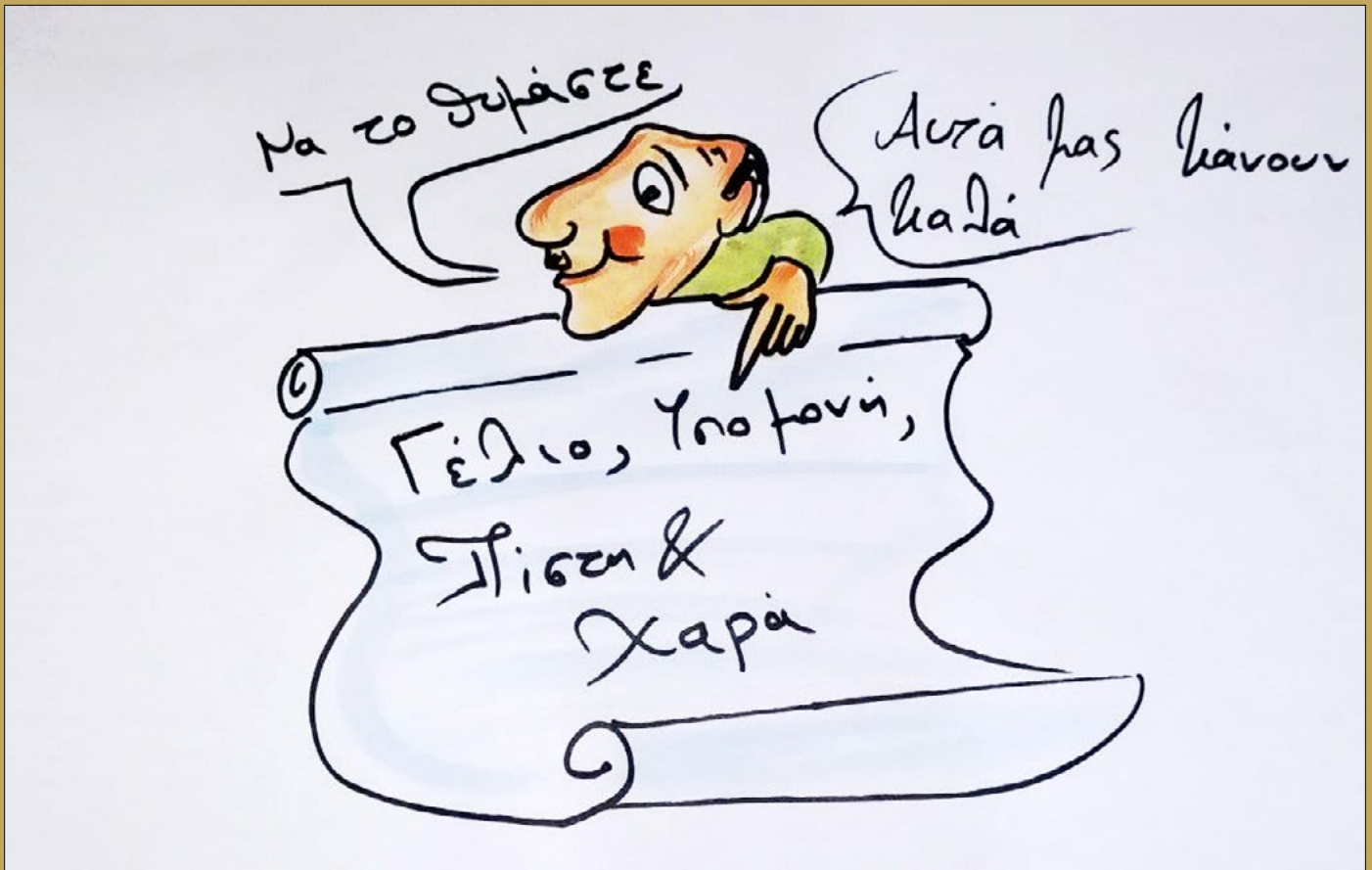
Τι θέλουμε, λοιπόν, εμείς τώρα και τα ανασκαλεύουμε; Ούτε λιβελογράφοι είμαστε- πώς, Αφού δεν ζούμε απ' τα γράμματα- ούτε και χαιρεκακοί επικριτές.

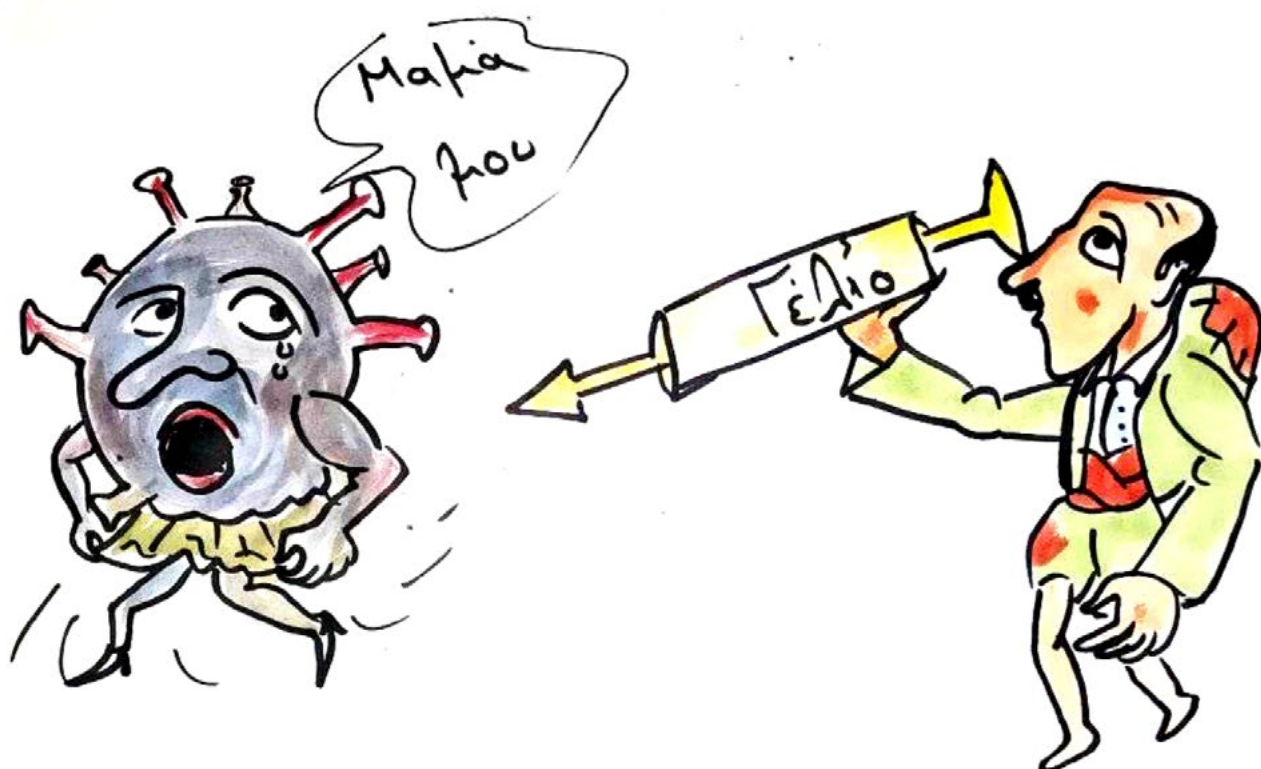
Ναι, δεν το κάνουμε αυτό επειδή τους περιμέναμε στην Κατοχή και δεν φανήκανε ούτε και βρήκαμε ευκαιρία να τους περιαδράξουμε στην Καραγκιοζίστικη μας γλώσσα. Μα για να καταλάβεις, εσύ φίλε, την ατμόσφαιρα της Κατοχής σε πήγα κοντά στις εστίες σήψης. Όσο για τον τόνο μας, δεν είναι εριστικός αλλά απλός, απροκάλυπτος, ξάστερος- όπως μας έμαθε η τέχνη μας.

«Ο Ντούμπας έχει κέφια»

Σκίτσα-Κείμενα: Κωνσταντίνου Ντούμπα

*Μηνιαία
ηλεκτρονική έκδοση
του Πανελλήνιου Σωματείου
Θεάτρου Σκιών*

okaragkiozismas@gmail.com

